

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Trestný čin Zanedbání povinné výživy

Autor:

Studijní program:

Studijní obor:

Vedoucí diplomové práce:

Kateřina Louthanová

Právo a právní věda

Právo

JUDr. Petr Kybic, Ph.D.

Katedra trestního práva

Plzeň 2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Trestný čin Zanedbání povinné výživy zpracovala samostatně a použila pouze uvedených pramenů a literatury, a to způsobem pro zpracování vědecké práce obvyklým.

V Plzni dne 5.3.2012

Kateřina Louthanová

Obsah

1. Úvod	1
2. Vymezení relevantních pojmů a institutů rodinného práva	2
2.1 Pojem, druhy a charakteristika výživného	2
2.2 Rozsah, promlčení, přiznání výživného	4
2.3 Vyživovací povinnosti rodičů k dětem	8
2.3.1 Vznik vyživovací povinnosti rodičů k dětem	8
2.3.2 Rozsah vyživovací povinnosti rodičů k dětem	14
2.3.3 Trvání a zánik vyživovací povinnosti rodičů k dětem	15
2.4 Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům	16
2.4.1 Vznik vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům	17
2.4.2 Rozsah vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům	18
2.4.3 Zánik vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům	19
2.5 Vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými	19
2.5.1 Vznik vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými	20
2.5.2 Rozsah vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými	22
2.5.3 Zánik vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými	22
2.6 Vyživovací povinnost mezi manželi	23
2.6.1 Vznik vyživovací povinnosti mezi manželi	23
2.6.2 Rozsah vyživovací povinnosti mezi manželi	26
2.6.3 Zánik vyživovací povinnosti mezi manželi	26
2.7 Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manželi	27
2.7.1 Vznik vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely	27
2.7.2 Rozsah vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely	29
2.7.3 Zánik vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely	30
2.8 Příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matky	31
2.8.1 Práva neprovdané matky vůči otci dítěte	32
3. Právní úprava trestného činu zanedbání povinné výživy de lege lata	34
3.1 Obecné vymezení	34
3.2 Jednotlivé znaky skutkové podstaty	35
3.3 Povaha trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 TrZ	44
3.4 Zvláštní ustanovení o účinné lítosti	46
4. Srovnání se slovenskou právní úpravou	49
5. Úvahy de lege ferenda	53
6. Závěr	55
Použitá literatura	57
Resumé	60

1. Úvod

Téma mé diplomové práce „Trestný čin zanedbání povinné výživy“ jsem si vybrala zejména proto, že jsem se s touto problematikou blíže seznámila v rámci praxe v advokátní kanceláři, jejímž předmětem činnosti bylo jak rodinné, tak i trestní právo. Za poměrně krátkou dobu mého působení jsem zaznamenala, že s narůstajícím počtem klientů žádajících právní pomoc v řízeních o rozvod manželství a s tím souvisejících řízení o úpravu práv a povinností k nezletilým dětem, úměrně narůstal i počet klientů, kteří žádali o právní pomoc v souvislosti s trestným činem zanedbání povinné výživy bez ohledu na to, zda byli v postavení oprávněného („poškozeného“) či povinného (obviněného). Při studiu jednotlivých případů a díky možnosti účastnit se jejich projednávání před soudy mne zaujala vzájemná provázanost jednotlivých institutů trestního a rodinného práva. S tím úzce souvisí i aktuálnost daného tématu, která byla dalším důvodem pro moji volbu. Česká republika patří mezi země s největší rozvodovostí v Evropě a problematika neplnění vyživovací povinnosti proto u nás nabývá stále většího významu, neboť se dotýká stále širšího okruhu obyvatel.

Cílem této diplomové práce je podat komplexní a srozumitelný rozbor trestněprávní problematiky zanedbání povinné výživy v návaznosti na výklad souvisejících právních předpisů. V rámci rozboru jednotlivých znaků skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ustanovení § 196 a 197 TrZ se současně chci pokusit odstranit případné výkladové potíže, s nimiž se potýká aplikační praxe.

S ohledem na výše uvedený cíl práce, který je zaměřen primárně na rozbor současné právní úpravy a na předepsaný rozsah práce, jsem se po dohodě s konzultantem rozhodla vypustit „Historický exkurz“ uvedený pod bodem 2. zásad pro vypracování diplomové práce.

V první části této práce se zaměřuji na vymezení a vysvětlení příslušných pojmů a ustanovení zákona o rodině (ZOR), neboť trestný čin zanedbání povinné výživy dle ustanovení § 196 TrZ je skutkovou podstatou odkazovací, kdy zákonná „povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného“ je tzv. normativním znakem skutkové podstaty tohoto trestného činu. Přestože

se jedná o normy civilního práva, jejich obsah a výklad je třeba použít při posuzování podmínek trestní odpovědnosti a všechny orgány činné v trestním řízení musí z těchto norem vycházet.

Druhá část mé práce je věnována podrobnému rozboru všech zákonných znaků skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy a souvisejícího institutu účinné lítosti ve smyslu § 197 TrZ. V této části práce jsem vycházela především z bohaté judikatury obecných soudů a soudu Ústavního, jež řešila celou řadu aplikačních problémů praxe a sjednotila tak výklad příslušných ustanovení trestního zákoníku.

V poslední části práce se věnuji slovenské právní úpravě trestného činu zanedbání povinné výživy a jejímu srovnání s naší právní úpravou a dále jsem se snažila v úvahách de lege ferenda generalizovat získané poznatky a vyvodit z nich odpovídající závěry a doporučení.

2. Vymezení relevantních základních pojmů a institutů rodinného práva

2.1 Pojem, druhy a charakteristika výživného

Předmětem ochrany je nárok na výživu, pokud je založen na ustanoveních zákona o rodině. Ústředním pojmem je pojem „výživné“. *„Výživné“ je především (kromě toho, že je pojmenováním právního institutu vyživování) označením majetkového souboru (věcí a jiných právních předmětů, o nichž platí, že jsou penězi ocenitelné), který poskytuje jedna osoba druhé proto, aby ji vyživovala, tj. aby uspokojovala její životní potřeby.*¹

Pojem výživné není v zákoně o rodině přímo definován. Výživným rozumíme uspokojování všech životních potřeb toho, komu je výživné poskytováno. Literatura i soudní praxe na výživné pohlíží jako na zabezpečování potřeb mezi subjekty rodinněprávního vztahu, kdy se jedná o výživu ve

---

¹ Knapková, M.-Švestka, J.: Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002, s. 152

vlastním slova smyslu především poskytováním stravy, ošacení a bydlení (výživné v užším smyslu) a současně o uspokojování ostatních hmotných, kulturních a sociálních potřeb oprávněného subjektu nad rámec základní výživy, a to v různém rozsahu podle toho, zda se jedná o výživné k dítěti, rodiči, k rozvedenému manželovi atd. (výživné v širším smyslu).² Nárok na výživné vzniká přímo ze zákona, za podmínek stanovených v příslušném zákoně. Pro jednotlivé druhy vyživovací povinnosti zákon vyžaduje splnění rozdílných podmínek. Právo nebo povinnost na plnění vyživovací povinnosti nelze smluvně převádět na třetí osobu. Smluvně lze jen ujednat způsob plnění vyživovací povinnosti. Nárok na výživné zaniká s pominutím tzv. Stavu odkázanosti na výživu. Vyživovací povinnost zaniká i zánikem právního vztahu oprávněný-povinný.

Vyživovací povinnost vzniká jen mezi těmi subjekty, kterým zákon o rodině přímo tuto povinnost stanoví.

*Základním rozlišovacím kritériem mezi jednotlivými druhy vyživovací povinnosti je osobní status povinného a oprávněného a od něj odvozený osobní poměr povinného a oprávněného.*³

V zákoně o rodině se setkáváme s následujícími druhy vyživovací povinnosti:

- a) Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem
- b) Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům
- c) Vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými
- d) Vyživovací povinnost mezi manžely
- e) Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely
- f) Příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce a těhotné ženě

V praxi se setkáváme se střety mezi několika druhy vyživovací povinnosti. Některé tyto střety řeší přímo zákon vysloveným ustanovením, jinde

---

² Srov. Nová, H., Těžká, O. Vyživovací povinnost, Praha : Linde, 1995 nebo Hrušková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo, MU Brno, 1998

³ Knappová, M.-Švestka, J. Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002, s. 160

upřednostněním některého druhu vyživovací povinnosti nepřímo vyplývá ze systematického zařazení konkrétního druhu vyživovací povinnosti v zákoně o rodině. Např. v případě, že se některý z rodičů nachází ve finanční tísní a je odkázán na výživu, musí tento nárok nejdříve uplatnit vůči manželovi, popřípadě vůči rozvedenému manželovi. Teprve tehdy pokud tento druh vyživovací povinnosti nelze uplatnit, nastupuje vyživovací povinnost dítěte vůči rodiči.

2.2 Rozsah, promlčení, přiznání výživného

Rozsah výživného

Rozsah výživného není konkrétně v zákoně stanoven, je upraven na základě dvou obecných pravidel, které musí splňovat všechny druhy vyživovacích povinností:

- a) schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného,
- b) odůvodněné potřeby oprávněného

Ad a)

Mluvíme-li o schopnostech, máme na mysli především subjektivní možnosti povinného, např. vzdělání. Zatímco, mluvíme-li o možnostech, máme na mysli objektivní okolnosti ovlivňující povinného (věk, zdravotní stav). *Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika* (§ 96 odst. 1 ZOR). Při rozhodování o výživném je vždy nutné přihlídnout nejen k fakticky dosažovaným příjmům povinného, ale i k celkové hodnotě jeho movitého a nemovitého majetku a způsobu života, resp. k jeho životní úrovni.⁴

---

⁴ Srov. nálezy Ústavního soudu ČR sp. zn. I ÚS 299/2006 nebo I ÚS 527/2006 nebo Holub, M., Nová, H. Zákon o rodině, Komentář a předpisy související. 4. vydání. Praha 2000, str. 191

Ad b)

Právo na výživné vzniká jen tehdy, vzniknou-li odůvodněné potřeby oprávněného. Oprávněný musí být ve stavu odkázanosti na výživu, jedná se o stav, kdy oprávněný není schopný uspokojovat své odůvodněné potřeby, neschopnost zajišťovat svoji výživu, potřebu bydlení atd. U některých druhů výživného vzniká vyživovací povinnost na základě jiné skutečnosti. Např. právo na výživné mezi manžely vzniká na základě skutečnosti, že životní úroveň manželů není stejná.

Obě výše uvedené podmínky musí být splněny současně. Nelze stanovit výživné při splnění pouze jedné z nich.

Promlčení výživného

Právo na výživné se nepromlčuje (§98 odst.1 věta první ZoR). Promlčují se však práva na jednotlivá opětuující se plnění výživného, tj. pohledávky jednotlivých dávek výživného. Právě tak se promlčují i práva na jiná peněžitá plnění, která vyplývají ze zákona o rodině a jsou soudem přiznána, popř. vyplývají z jiného uznaného titulu (§ 98 odst. 2 ZOR)⁵. Zákon o rodině ale nestanovuje žádné promlčecí lhůty, proto se uplatní obecná úprava obsažená v občanském zákoníku. Obecná promlčecí doba je stanovena tříletá a začíná běžet ode dne, kdy mohlo být právo vykonáno poprvé.

Splatnost výživného

Jelikož výživné oprávněná osoba používá k uspokojení opakujících se potřeb, je nutné, aby byla vyživovací povinnost plněna v pravidelných opakujících se částkách, které jsou splatné na měsíc dopředu. Konkrétně je toto pravidlo uvedeno v § 97 odst. 1. Na konci každého soudního řízení o stanovení konkrétního výživného musí být určena jeho výše i den splatnost v měsíci.

---

⁵ Knapková, M.-Švestka, J. Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002, s. 154

*Vyživovací povinnost nelze splnit jednorázovým plněním, protože podmínky plnění se během průběhu doby mění v závislosti na schopnostech a možnostech povinného a na odůvodněných potřebách oprávněného.*⁶

Dle § 97 odst. 1 existují tři výjimky. První výjimkou je možnost uhradit vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi jednorázově. Její využití nezáleží na soudu, ale výhradně na iniciativě stran. Druhou výjimkou je možnost složit peněžní částky pro výživné splatné v budoucnosti u vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi (§ 97 odst. 2 ZOR). Třetí možnost je uložit předběžným opatřením, kterým se rozhoduje o příspěvku na výživu a úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím těhotné ženy, pravděpodobnému otci, aby tuto částku poukázal předem (§ 95 odst. 2 ZOR).

Dobré mravy

Pojem dobré mravy není zákonem definován, ačkoliv je zákonným předpokladem pro přiznání výživného.⁷ *Pod pojmem dobré mravy si představujeme obecně platné a uznávané normy morálky.* Dle § 96 odst. 2 ZOR výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy. Z toho vyplývá, že dobré mravy bývají užívány jako kritérium omezující výkon subjektivních práv.

Posouzení, zda-li se jedná o návrh v souladu s dobrými mravy, je vždy na soudci. Soudce musí řešit otázku dobrých mravů s ohledem na osobu povinného a oprávněného, jejich vzájemné vztahy a poměry, daný čas a dané místo. Tato podmínka se může uplatnit u všech druhů vyživovací povinnosti.

---

⁶ Hrušková, M. – Králíčková, Z. České rodinné právo. Doplněk, Brno 2001, s. 240

⁷ Hrušková, M. – Králíčková, Z. České rodinné právo. Doplněk, Brno 2001, s. 243

Započtení výživného

Započtení výživného je podle obsahu závazkovým právním vztahem majetkového charakteru. § 104 ZOR odkazuje na použití občanského zákoníku, zákon o rodině zpřesňuje obecné ustanovení občanského zákoníku. *Výjimku představuje pohledávka výživného, proti níž je přípustné započtení dohodou, ledaže by se jednalo podle § 97 odst. 3 ZOR o pohledávku výživného pro nezletilého (pohledávku výživného pro nezletilého nelze započítat ani dohodou).*⁸

Změna poměrů

Dojde-li k podstatné změně poměrů, jak na straně povinného, tak i na straně oprávněného, je taková změna důvodem ke změně rozsahu vyživovací povinnosti, a to pro zvýšení, snížení nebo zrušení vyživovací povinnosti.

Jedná-li se o vyživovací povinnost rodičů vůči nezletilým dětem, může soud rozhodnout o změně vyživovací povinnosti i bez podání návrhu na její změnu. V případě ostatních vyživovacích povinností je možné změnu provést jen na návrh.

---

⁸ Knappová, M.-Švestka, J. Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002, s. 154

Zánik výživného

Odpadnou-li zákonem stanovené důvody vyživovací povinnosti, vyživovací povinnost zaniká. Vyživovací povinnost tedy zaniká, je-li se schopen oprávněný sám živit nebo není-li schopen povinný dál poskytovat výživné. Dojde-li opět ke změně poměrů, lze vyživovací povinnost obnovit. V těchto případech mluvíme o tzv. relativním zániku vyživovací povinnosti. Absolutní zánik vyživovací povinnosti nastává v případě smrti oprávněného případně smrtí povinného. Vyživovací povinnost je vázána na osobní vztah, proto nemůže být předmětem dědického řízení. V případě zániku manželství rozvodem zaniká právo na výživné mezi manžely, ale zároveň ze zákona stanovených podmínek vzniká právo na výživné mezi rozvedenými manžely. Právo na výživné mezi rozvedenými manžely zanikne, jestliže se oprávněný manžel znovu ožení, nebo po uplynutí zákonem stanovené lhůty. Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely lze ukončit i na základě poskytnutí jednorázové částky na základě písemné smlouvy.

K zániku vyživovací povinnosti je v některých případech třeba rozhodnutí soudu.

2.3 Vyživovací povinnost rodičů k dětem

2.3.1 Vznik vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem

Oba rodiče, jsou-li jako rodiče známi a jsou-li na živu, mají vyživovací povinnost vůči svému dítěti (§ 85 ZOR), a to bez ohledu na to zda jim rodičovská zodpovědnost náleží, popř. zda jsou v jejím výkonu nějak omezeni (§ 44 odst. 5 ZOR). Jejich povinnost je sice společná, není však shodná (stejného rozsahu, popř. stejně plněna) ani společná a nerozdílná (solidární).⁹

---

⁹ Knappová, M.-Švestka, J. Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002, s. 161

Právo na výživu nezletilého dítěte vzniká jeho narozením. Jde-li o dítě osvojené právo na výživu vzniká ode dne, kdy nabylo právní moci rozhodnutí o osvojení. Vzniká tedy vznikem rodičovského právního vztahu.

Rodiče nemusejí být manžely; jejich vzájemný právní vztah není rozhodný.¹⁰ Rozhodné však je, zda-li rodiče dítěte společně žijí nebo žijí-li odděleně; to má význam jednak pro faktické plnění vyživovací povinnosti a jeho způsob, jednak pro existenci či neexistenci povinnosti soudu o vyživovací povinnosti rodičů.¹¹ Společné bydlení rodičů nezletilého dítěte v jednom bytě nemusí ještě znamenat, že by v takovém případě nemohl být splněn zákonný předpoklad pro úpravu výchovy a výživy dle § 50 odst. 1 a § 86 odst. 1 zák. o rodině. V případě, že rodiče spolu nežijí, rozhodne soud i bez návrhu o tom, komu se nezletilé dítě svěřuje do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu. Pouze v tom případě, že rodiče spolu žijí, avšak jeden z nich neplní dobrovolně své povinnosti k nezletilým dětem, mohl by se soud omezit jenom na úpravu vyživovací povinnosti ve smyslu § 86 odst. 2 zák. o rodině. (srov. R 15/68)

U matky takový vztah vzniká narozením dítěte. Otci vyživovací povinnost k nezletilému dítěti vzniká na základě určení otcovství podle některé z domněnek otcovství. Tato povinnost vzniká oběma rodičům bez ohledu na jejich stav. Není-li určen otec, má matka sama vyživovací povinnost k nezletilému dítěti. Popřípadě je možný vznik vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými za podmínek stanovených v zákoně. Vyživovací povinnost trvá do doby, než je dítě schopno se samo živit. Může přetrvat i poté, co potomek dosáhne zletilosti, jestliže se např. řádným studiem na vysoké škole připravuje na budoucí povolání.

---

¹⁰ Knappová, M.-Švestka, J. Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002, s. 161

¹¹ Nová, H.- Valehrach, K. Rodinné vztahy v soudní praxi. Prospektrum, Praha 1995, s. 207

Věková hranice 18 let je významná pouze z hlediska procesního v tom smyslu, že do dovršení zletilosti dítěte může zahájit řízení o určení výživného soud i bez návrhu, zatímco po dosažení zletilosti se začne takové řízení jen na návrh oprávněného. Výživné pro nezletilé dítě může soud podle vlastní úvahy oproti požadované částce zvýšit, u zletilého potomka je vázán žalobním návrhem. Rozhodující není nutně ani dosažení věku 26 let, tato hranice se uplatňuje při výplatě dávek státní sociální podpory (zvláště přídatků na děti).

Se vznikem vyživovací povinnosti spojuje zákon následující předpoklady:

- a) *Odkázanost dítěte na výživu (potřebnost)*
- b) *Schopnosti, možnosti a majetkové poměry rodiče umožňující výživné poskytovat*
- c) *Soulad s dobrými mravy*

Ad a)

Odůvodněné potřeby dítěte jsou potřeby nutné pro život kulturního člověka.

Míra potřeby se však nedá úplně všeobecně formulovat, soud musí posoudit každý případ individuálně. Míra potřeby je závislá na mnoha okolnostech, například na věku dítěte (malé dítě bude mít podstatně nižší potřeby než student), na fyzické a duševní vyspělosti, schopnostech (sportuje-li, hraje-li na hudební nástroj či jiné koníčky), způsobu přípravy na budoucí povolání (studuje-li soukromou školu či státní) a celkové uplatnění ve společenském životě. Výši výživného nelze snížit jen na stravu a ošacení, ale slouží k zabezpečení celkového rozvoje dítěte (kulturní, sportovní, rekreační potřeby).

Mezi odůvodněné potřeby řadíme i zajištění bydlení, z čehož vyplývá, že dítě má právo obývat se svými rodiči společně byt, pokud nebude tato potřeba zajištěna jinak.

Součástí odůvodněných potřeb u nejmenších dětí je nejen výživa, ale i dětské prádlo, postýlka, kočárek. Proto je nutné stanovit výživné, které by v této době pokrylo tyto náklady na pořízení výbavičky dítěte. Také u dítěte v předškolním věku dojde k zvýšení životních nákladů z důvodu zahájení povinné školní docházky.

¹²S IV (s. 655) – *Jestliže dítě bylo přijato k dennímu studiu na střední škole po skončení učebního poměru, když projevilo předpoklady pro vyšší vzdělání, nenabýlo ještě schopnosti samo se živit a trvá proto vyživovací povinnost rodičů k němu ve smyslu ustanovení § 85 odst. 1 zák. o rodině.*

Při určení výše výživného vychází soud na straně jedné z odůvodněných potřeb oprávněného (příjemce výživného - potomka) a na straně druhé ze schopností, výdělkových možností a majetkových poměrů povinného (plátce výživného - rodiče).

¹³R 14/66 *Hlediska, k nimž je nutno přihlédnout při zkoumání a posuzování odůvodněných potřeb nezletilého dítěte. V rozhodování o rozsahu vyživovací povinnosti rodičů k dítěti bude vyjádřena zásada úměrnosti, životní úrovně dítěte, životní úrovně rodičů, aby i zvýšené potřeby, které lze dítěti z příjmu otce poskytnout, byly zajištěny výživným stanoveným v odpovídající míře.*

Ad b)

Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Při určení výše výživného přihlíží soud k mnoha okolnostem např. k věku povinného, kvalifikaci a zaměstnání povinného, k zdravotnímu stavu a k životnímu stylu povinného, k počtu dalších vyživovacích povinností. Tyto uvedené okolnosti zjišťuje obecně soud ve všech případech.

---

¹² Holub, M. . Zákon o rodině: Text zákona, poznámky judikatura. Linde, Praha 1995, s. 159

¹³ Nová, H.- Valehrach, K. Rodinné vztahy v soudní praxi. Prospektrum, Praha 1995, s. 207

Jde-li o rodiče, který je podnikatelem, vychází soud při posuzování jeho výdělkových možností pro účely stanovení výživného ze stavu příjmů, který dosáhl tento rodič podle svého daňového přiznání a jak je uvedl ve své výpovědi účastníka řízení podle § 131 o.s.ř., potvrzené pak i zprávou vyžádanou od příslušného daňového orgánu k doložení správnosti výpovědi rodiče. Je ovšem třeba provést i další dokazování ke zjištění schopností a možností tohoto rodiče z hlediska ust. § 85 odst. 2 a § 96 odst. 1 zák. o rodině, aby byly objasněny jeho celkové majetkové poměry.¹⁴ (k tomu srov. R 17/94).

Složitější rozhodování o výši výživného je v případech, je-li povinná osoba nezaměstnaná, není ani soukromý podnikatel a nemá žádný majetek z vedlejších zdrojů. Takové osoby ve většině případech nepracují, protože nemohou najít práci ve svém oboru nebo bydlí v regionech s velkou nezaměstnaností. Může se také jednat o osoby, které nemohou najít práci z důvodu zdravotního omezení nebo věku. Soud u těchto osob zkoumá, zda-li je tato osoba nahlášena v evidenci příslušného úřadu práce a jestli povinná osoba pobírá příspěvky v nezaměstnanosti. Soud pak stanoví výši výživného z těchto příspěvků, i když výše výživného tím bude značně ovlivněna.

U povinného, který je podnikatelem se bude výše výživného řídit podle § 85a zákona o rodině odst. 1, který říká : *Rodič, který má příjmy z jiné závislé činnosti podléhající dani z příjmů, je povinen soudu prokázat příjmy, předložit podklady pro zhodnocení svých majetkových poměrů a umožnit soudu zjistit i další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí zpřístupněním údajů chráněných podle zvláštních předpisů. Nesplní-li rodič tuto povinnost, má se za to, že jeho průměrný měsíční příjem činí patnácti násobek částky životního minima potřebné k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb tohoto rodiče podle zákona o životním minimu.*

---

¹⁴ Nová, H.- Valehrach, K. Rodinné vztahy v soudní praxi. Prospektrum, Praha 1995, s. 208

Toto ustanovení vzniklo z důvodu, že v praxi často docházelo k případům, kdy žalovaný soudu řádně nepředkládal daňová přiznání, neuváděl v nich všechny skutečné údaje, nezpřístupnil další údaje chráněné podle zvláštních předpisů, např. čísla účtů, peněžní deník atd. Zákon nařizuje povinnost prokazovat zdroje a výši příjmů, výši movitého majetku, vlastnictví nemovitostí, stav jeho úspor, či-li objasnit povinného faktické majetkové poměry. Jestliže soud zjistí z jiných důkazních prostředků, že povinným předložené podklady neodpovídají skutečnosti nebo jsou s ní v rozporu, aplikuje § 85a zákona o rodině.

Ad c)

V zákoně nenajdeme definici dobrých mravů.¹⁵ *Lze říci, že dobré mravy, jsou společensky uznávaná a dodržovaná pravidla chování.* Dojde-li v řízení o výživné k rozporu s dobrými mravy, může být výživné omezeno, zrušeno nebo nepřiznáno. Může se jednat o případ, kdy se dítě dopustí trestného činu proti rodičům.

Úspory z výživného

§ 85a odst. 2 ZOR stanovuje, že *tam, kde to majetkové poměry povinného rodiče připouštějí, lze za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor zabezpečujících zejména přípravu na budoucí povolání.*

Z uvedeného vyplývá, že v případě značných finančních možností rodiče může být výživné stanoveno v takové výši, aby umožňovalo část tohoto výživného ukládat.

Tvorbu úspor soud nařizuje zejména v případech, kdy není jistá finanční budoucnost povinného. Tvorby úspor slouží zejména k účelu pro budoucí přípravu povolání, zajištění odpovídajícího vzdělání. Úspory však lze také použít k vytvoření budoucího bydlení, finančně náročnému sportu, koupě drahého hudebního nástroje, rekreace atd.¹⁶

¹⁵ Hrušková, M. – Králíčková, Z. České rodinné právo. Doplněk, Brno 2001, s. 243

¹⁶ Hrušková, M. Rodinné právo v aplikační praxi. C.H.Beck, Praha 2000, s. 33

2.3.2 Rozsah vyživovací povinnosti rodičů k dětem

Při stanovení rozsahu vyživovací povinnosti rodičů k dětem se kromě obecných kritérií, resp. pravidel (§ 96 odst. 1 ZOR), uplatní i některá zvláštní kritéria.¹⁷

Jedná se o stanovení rozsahu vyživovací povinnosti rodičů k dětem v případech, kdy spolu rodiče nežijí.

Mluvíme-li o rozsahu vyživovací povinnosti, je dán poměrem mezi možnostmi, schopnostmi a majetkovými poměry povinného a odůvodněnými potřebami dítěte. Vyživovací povinnost ke svému dítěti mají jak matka tak otec, ale nikoliv stejným dílem, ale podle možností a schopností každého z nich.¹⁸ *Pro určení výše výživného k nezletilému dítěti jsou rozhodné reálné výdělečné schopnosti a možnosti každého z rodičů, jež jsou dány nejen jejich subjektivními vlastnostmi (fyzickou zdatností, vzděláním, pracovní zkušeností apod.), ale i okolnostmi objektivního rázu – zejména existencí pracovních příležitostí přiměřených uvažovaným vlastnostem rodičů. (R 5/69)* Při stanovení výše výživného soud přihlíží k tomu, který z rodičů má dítě ve své péči. Bydlí-li rodiče ve společné domácnosti, přihlíží soud k jejich péči o společnou domácnost. Například matka na mateřské dovolené plní svou vyživovací povinnost osobní péčí o dítě, zatímco otec plní svou vyživovací povinnost zejména finančním zabezpečením rodiny. S tím, jak dítě roste, se mění i podíly rodičů na výživném, není nutná zvýšená osobní péče o dítě, matka se vrátí zpět do pracovního procesu. Pokud by matka nemohla najít zaměstnání, bude i nadále plnit svou vyživovací povinnost péčí o děti a domácnost.

---

¹⁷ Knappová, M.-Švestka, J. Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002, s. 163

¹⁸ Nová, H.- Valehrach, K. Rodinné vztahy v soudní praxi. Prospektrum, Praha 1995, s. 208

Výživné se zásadně platí v pravidelných opětuujících se dávkách, které jsou splatné vždy na měsíc dopředu. U výživného pro dítě může soud preventivně v případech hodných zvláštního zřetele (rodič se zdržuje v zahraničí, nakládá neuváženě s majetkem apod.) rozhodnout o povinnosti složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnosti.

Soud nerozvede manželství, dokud nejsou vyřešeny a upraveny poměry nezletilých dětí pro dobu po rozvodu rodičů, tedy dokud opatrovnický soud nerozhodne o výchově a výživě dětí – zejména, s kterým rodičem bude dítě trvale žít a jak se bude stýkat s druhým z rodičů (eventuelně, zda bude svěřeno do společné nebo střídavé výchovy) a jak budou oba rodiče přispívat na jeho výživu. Rodiče se nemohou dohodnout, že by vyživovací povinnost k dítěti převzal jen jeden z nich a druhý se jí zprostil, rovněž ji nemohou přenést.

2.3.3 Trvání a zánik vyživovací povinnosti rodičů k dětem

Vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do doby, než je dítě schopno se samo živit. Vyživovací povinnost není vázána k žádné věkové hranici dítěte, zletilostí dítěte nekončí vyživovací povinnost k dítěti. Vyživovací povinnost může zaniknout v některých případech i před dosažením zletilosti dítěte.

*Schopnost dítěte k tomu, aby se živilo samo, není závislá na dosažení určité věkové hranice, není tedy důvodem k tomu, aby bylo plnění vyživovací povinnosti rodiče k dítěti omezováno předem dosažením určité věkové hranice dítěte (nabytím zletilosti).*¹⁹ (dále srov. R 100/67) Po skončení povinné školní docházky neznámá, že by dítě bylo schopno se samo živit, ale povinnost rodičů bude trvat na dále po dobu další přípravy dítěte na budoucí povolání. Není-li dítěti ze zdravotních důvodů umožněna příprava na budoucí povolání, mají rodiče vyživovací povinnost po celou dobu života dítěte.

---

¹⁹ Holub, M. Zákon o rodině: Text zákona, poznámky judikatura. Linde, Praha 1995, s. 157

Dále vyživovací povinnost zaniká z těchto důvodů:

- a) dítě uzavřelo manželství, i přestože není schopno samo se živit. Vznikem manželství vzniká vyživovací povinnost mezi manžely, založena na zásadě stejné životní úrovně mezi manžely a tím zanikne vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi. Vyživovací povinnost rodičů může zůstat zachována jen podpůrně, v případě, že manžel není schopen zabezpečit výživné v potřebném rozsahu.
- b) osvojením dítěte osvojitelem, zaniká vlastním rodičům vyživovací povinnost. Vyživovací povinnost budou mít k němu nyní osvojitelé. Při svěřením do jiné formy náhradní péče, nežli je osvojení, zůstává vyživovací péče rodičů zachována.
- c) vyživovací povinnost rodičů zaniká též smrtí dítěte nebo smrtí rodičů.

2.4 Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům

*Dítě je povinno zajistit svým rodičům (svému rodiči) slušnou výživu.*²⁰

*Tuto vyživovací povinnost mají děti bez ohledu na to, zda jsou zletilé či nezletilé a bez ohledu na to, zda bydlí či nebydlí se svými rodiči.*²¹

Dle § 87 ZOR děti, které jsou schopny samy se živit, jsou povinny zajistit svým rodičům slušnou výživu, jestliže toho potřebují. Znamená to, že na výživné od dětí mají právo oba dva rodiče. Za předpokladu, že budou splněny zákonné podmínky pro vznik vyživovací povinnosti. Právo rodiče na výživné se musí posuzovat pro každého rodiče zvlášť, a to podle okolností a životní situace každého rodiče. Právo rodičů vyplývá ze skutečnosti, že právo na výživné je osobním právem a slouží k uspokojování konkrétních odůvodněných potřeb rodiče.

²⁰ Knappová, M.-Švestka, J. Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002, s. 164

²¹ Hrušková, M. Rodinné právo v aplikační praxi. C.H.Beck, Praha 2001, s. 33

Právo rodičů na výživné od dětí má subsidiární charakter, to znamená, že vyživovací povinnost dětí nastupuje až po vyživovací povinnosti mezi manžely nebo mezi rozvedenými manžely.

2.4.1 Vznik vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům

*Vyživovací povinnost dítěte vůči rodičům může být založena až dnem, kdy byla podána žaloba o výživné.*²²

Podmínky vzniku vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům:

- a) odkázanost rodiče na výživu
- b) schopnosti a možnosti dítěte samostatně se živit
- c) soulad s dobrými mravy

Ad a)

Taková situace nastane v případě, kdy jeden z rodičů přijde o práci a rodiče tím přijdou o zdroj jejich hlavních příjmů, z něhož uspokojovali své potřeby. Rodičům nevznikl nárok na důchod z důchodového pojištění nebo je tento důchod tak nízký, že neumožňuje uspokojování jejich potřeb.

Ad b)

Vznik vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům je podmíněn tím, že dítě musí být schopno samo se živit. Ve většině případů se jedná o zletilé děti, mohou však nastat případy, kdy vyživovací povinnost vznikne i nezletilému dítěti, je-li schopno se samo živit.

§ 31 odst. 4 ZOR říká: *Dítě, které žije ve společné domácnosti s rodiči, je povinno podle svých schopností jim pomáhat. Je dále povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny, pokud má vlastní příjem, popřípadě majetek, kterého lze použít pro společné potřeby rodiny.* Toto ustanovení

²² Knappová, M.-Švestka, J. Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002, s. 165

však nezakládá vyživovací povinnost dětí vůči rodičům, protože zde není určena úhrada osobních potřeb rodiče, ale jedná se o příspěvek na společné náklady celé rodiny.

Vyživovací povinnost může mít vůči rodičům více dětí, soud musí stanovit rozsah výživného každému dítěti zvlášť podle jeho schopností, možností a majetkových poměrů. V případě, že rodič žaluje jen jedno dítě na plnění vyživovací povinnosti, může soud rozhodnout pouze o výši výživného tohoto dítěte. Vyživovací povinnost dítěte lze stanovit v takovém rozsahu, který odpovídá výše uvedeným kritériím. V rozsudku soudu je jasně stanovená výše výživného. Dítě může svou vyživovací povinnost také plnit osobní péčí o oprávněnou osobu. V praxi se setkáváme i s případy, kdy soud určí vyživovací povinnost jen některým dětem vzhledem k jejich schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům.

Ad c)

Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům nesmí být v rozporu s § 96 odst. ZOR. Přiznání výživného nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Například rodiče se řádně nestarali o své děti, neplnili včas a řádně vyživovací povinnost a teď uplatňují nárok na výživné dětí vůči rodičům. Dá se říci, že právní nárok na vyživovací povinnost dětí vůči rodičům má ten rodič, který se řádně o děti staral, plnil svou rodičovskou zodpovědnost, rodinu neopustil atd.

Vyživovací povinnost vzniká vždy na návrh některého z rodičů.

2.4.2 Rozsah vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům

Rozsah vyživovací povinnosti je dán kritériem slušné výživy. Ve srovnání s vyživovací povinností rodičů k dětem a vzájemnou vyživovací povinností mezi manžely je rozsah této vyživovací povinnosti omezenější, neboť

*v něm není obsažen požadavek, aby se rodiče podíleli na vyšší životní úrovni dítěte.*²³

Rozsah slušné výživy bude záležet na konkrétní situaci rodiče, zejména na jeho věku, zdravotním stavu a rodinném stavu. Dále také bude rozsah této povinnosti záležet na možnostech, schopnostech a majetkových poměrech dětí. Rozsah slušné výchovy nemusí znamenat jen příspěvek na výživu rodičů, ale i uspokojování ostatních potřeb, jako je potřeba bydlení, zajištění péče o rodiče, vyžaduje-li to jejich zdravotní stav.

2.4.3 Zánik vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům

Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům zaniká z těchto důvodů:

- a) oprávněnému rodiči pomine stav odkázanosti na slušnou výživu (nové zaměstnání, přiznání starobylého nebo invalidního důchodu)
- b) oprávněný rodič uzavře manželství (vyživovací povinnost přechází z dítěte na manžela oprávněného rodiče, je-li v jeho možnostech tuto povinnost plnit)
- c) smrtí povinného dítěte nebo oprávněného rodiče
- d) povinné dítě ztratí schopnosti a možnosti výživné poskytovat

2.5 Vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými

§ 88 odst. 1 ZOR stanoví, že *předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost*. V odst. 2 téhož paragrafu je stanoveno, že *pokud potomci nemohou své vyživovací povinnosti dostát, přechází tato povinnost na předky*. *Příbuzní vzdálenější mají vyživovací povinnost, jen nemohou-li tuto povinnost plnit příbuzní bližší*. Předky rozumíme osoby, které jsou příbuzné

---

²³ Hrušková, M. – Králíčková, Z. České rodinné právo. Doplněk, Brno 2001, s. 243

ve vzestupné nebo sestupné linii, to znamená, že jedna osoba pochází ze druhé osoby. Jedná se tedy výlučně o vyživovací povinnost v řadě přímé. *Na rozdíl od některých jiných právních řádů příbuzní v linii pobočné (vedlejší), tj. zejména sourozenci, vzájemnou vyživovací povinnost podle § 88 odst.1 ZOR nemají.*²⁴ Ze zákona platí zásada, že tuto povinnost mají potomci před předky a poté další zásada, že vyživovací povinnost mají příbuzní bližšího stupně před příbuznými vzdálenějšího stupně, čili příbuzní vzdálenější mají vyživovací povinnost, jen nemohou-li tuto povinnost plnit příbuzní bližší.

*Zákon o rodině rovněž určuje vzájemný poměr mezi povinnými, kteří jsou příbuznými v témže stupni, a to tak, že je-li několik povinných příbuzných v témže stupni, plní každý z nich vyživovací povinnost takovým dílem, jaký odpovídá poměru jeho schopností, možností a majetkových poměrů ke schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům ostatních (§ 89 ZOR).*²⁵ Další zásadou je zásada priority vyživovací povinnosti potomků, která znamená, že vyživovací povinnost mají především potomci oprávněné osoby.

*Příbuzní vzdálenější mají vyživovací povinnost ve smyslu ustanovení § 88 zák. o rod. nejen tehdy, nemohou-li tuto povinnost plnit příbuzní bližší vzhledem k jejich schopnostem a možnostem (§ 96 zák. o rod.), ale i tehdy, jestliže plnění vyživovací povinnosti nemůže být na těchto bližších příbuzných vymáháno.*²⁶ (R 66/71)

2.5.1 Vznik vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými

Vznik vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými je *obecně podmíněn tím, že své vyživovací povinnosti nemohou dostát příbuzní stupně*

²⁴ Knappová, M.-Švestka, J. Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002, s. 166

²⁵ Hrušková, M. – Králíčková, Z. České rodinné právo. Doplněk, Brno 2001, s. 243

²⁶ Holub, M. Zákon o rodině: Text zákona, poznámky judikatura. Linde, Praha 1995, s. 165

*bližšího a dále vznik vyživovací povinnosti předků je podmíněn tím, že své vyživovací povinnosti nemohou dostát potomci (§ 88 odst. 2 ZOR).*²⁷

Vznik vyživovací povinnosti je spojen s těmito podmínkami:

- a) odkázanost na výživu na straně oprávněného
- b) schopnosti, možnosti a majetkové poměry poskytovat výživné na straně povinného
- c) soulad s dobrými mravy

Ad a)

Tato podmínka je stanovena v § 90: *Právo na výživné přísluší oprávněným, jen pokud toho nutně potřebují.* Můžeme tedy říci, že oprávněný musí být ve stavu odkázanosti. Stav odkázanosti můžeme definovat jako stav, kdy oprávněný není schopen zajistit a zabezpečit ani základní životní potřeby. Při stanovení výše výživného mezi ostatními příbuznými zjišťuje soud, je-li oprávněná osoba svobodná nebo rozvedená, protože vyživovací povinnost mezi manžely nebo rozvedenými manžely předchází vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými.

Ad b)

Posuzuje-li soud schopnosti, možnosti povinného, přihlíží také k příjmům povinného a k jeho majetkovým poměrům. Je-li více povinných osob je jejich vyživovací povinnost založena na zásadě společné vyživovací povinnosti. Schopnosti, možnosti a majetkové poměry každého povinného zjišťuje soud zvlášť. Soud může i některému z příbuzných povinných osob vyživovací povinnost neuložit.

Vzdálenější příbuzní mají vyživovací povinnost tehdy, nemohou-li plnit výživné bližší příbuzní vzhledem ke svým schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům a tehdy, jestliže plnění vyživovací povinnosti nemůže být těchto bližších příbuzných vymáháno.

---

²⁷ Knappová, M.-Švestka, J.: Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002, s. 166

Ad c)

Jako u všech druhů vyživovacích povinností, tak i u této povinnosti musí být uložení vyživovací povinnosti v souladu s dobrými mravy. Výživné soud nemůže přiznat, bylo-li by v rozporu s dobrými mravy.

2.5.2 Rozsah vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými

Na vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými vznikne právní nárok pouze tehdy, jestliže se oprávněný nachází ve stavu nouze. Z toho vyplývá, že rozsah vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými je limitován na nutnou výživu. Tím se liší od ostatních vyživovacích povinností, vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými je nejvíc omezena. Toto výživné by mělo pokrývat i odůvodněné potřeby, ale pouze v nutném rozsahu. Výjimku tvoří případ, kdy se bude jednat o výživné nezletilého dítěte § 85a odst. 2 ZOR.

Rozhodování o výživě nezletilých dětí, a to i když jde o určení výživného ze strany prarodičů, je řízením ve věcech péče o nezletilé ve smyslu ust. § 176 následujících o.s.ř. Okruh účastníků řízení je tu třeba posoudit podle ust. § 94 odst. 1 o.s.ř., je-li tu několik osob povinných k vyživovací povinnosti mezi příbuznými, musí být vyživovací povinnost každé z nich stanovena zvlášť, popř. v rozhodnutí vyjádřeno, že se některé z nich vyživovací povinnost neukládá.²⁸ (srov. R 32/66)

2.5.3 Zánik vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými

Zákon o rodině neobsahuje žádné konkrétní ustanovení týkající se zániku vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými²⁹. Lze však odvodit, že k zániku dochází na základě těchto podmínek:

²⁸ Nová, H.- Valehrach, K. : Rodinné vztahy v soudní praxi. Prospektrum, Praha 1995, s. 187

²⁹ Knappová, M.-Švestka, J.: Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002, s. 167

- a) odpadnou důvody pro stanovení vyživovací povinnosti, oprávněný bude schopný uspokojovat své potřeby (nové zaměstnání atd.)
- b) oprávněný uzavře manželství, tím skončí vyživovací povinnost příbuzným, poněvadž vznikne vyživovací povinnost mezi manžely a ta předchází vyživovací povinnosti příbuzných
- c) oprávněná osoba nebo povinná osoba zemře

2.6 Vyživovací povinnost mezi manžely

Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost. Neplní-li jeden z manželů tuto povinnost, určí soud na návrh některého z nich její rozsah, přičemž přihlédne k péči o společnou domácnost. Rozsah stanoví tak, aby hmotná a kulturní úroveň obou manželů byla zásadně stejná.³⁰ Vzájemná zavázanost manželů – na rozdíl od vyživovací povinnosti mezi příbuznými – plyne z principu rovného postavení muže a ženy v manželství.³¹

2.6.1 Vznik vyživovací povinnosti mezi manžely

*Vzájemná vyživovací povinnost manželů vzniká na základě zákona uzavřením manželství a trvá po celou dobu jeho existence až do jeho zániku. Vznik a trvání vyživovací povinnosti mezi manžely nejsou podmíněny ani tím, zda manželé spolu vedou společnou domácnost, ani tím, zda žijí společně nebo odděleně.*³² Vyživovací povinnost mezi manžely je ovlivněna několika zásadami. Například dobrovolností plnění, tato zásada vychází z obecného principu solidarity. Jestliže jeden z manželů neplní dobrovolně svou vyživovací povinnost, může druhý manžel podat návrh k soudu na určení vyživovací povinnosti. Druhá zásada je postavena na vzájemnosti plně-

³⁰ <http://www.pravnik.cz/art/article.php?id=22&search=v%FD%9Eivn%E9>

³¹ Knappová, M.-Švestka, J. Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002, s. 168

³² Knappová, M.-Švestka, J. Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002, s. 168

ní výživného. To znamená, že oba manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost, tato zásada je stanovena v § 91 odst. 1. Třetí zásadou je zásada stejné životní úrovně obou manželů.

Vznik vyživovací povinnosti mezi manžely je spojen s těmito podmínkami:

- a) právní existence manželství
- b) neexistence majetkového společenství nebo odděleného soužití
- c) nestejná životní úroveň manželů
- d) soulad s dobrými mravy

Ad a)

Vyživovací povinnost mezi manžely vzniká od uzavření manželství a trvá do konce manželství. Vyživovací povinnost vzniká i v manželství, které je neplatné, protože i takové manželství má právní následky. V případě zdánlivého manželství, vyživovací povinnost mezi manžely nevznikne, a to z důvodu, že takovéto manželství nemá žádné právní následky. Vyživovací povinnost mezi manžely nevzniká mezi druhem a družkou nebo mezi partnery stejného pohlaví.

Ad b)

Pro stanovení vyživovací povinnosti mezi manžely není důležité, jestli manželé spolu žijí ve společné domácnosti. Vznikem manželství vzniká manželům společné jmění manželů. S tímto majetkem jsou oba manželé oprávněni nakládat, uspokojovat z něj nejen svoje potřeby, ale i potřeby dětí a rodiny. Podá-li manžel návrh na výživné, soud určí výživné ode dne, kdy byl tento návrh podat.

Manželé jsou povinni navzájem si poskytovat výživné. Jakmile tuto zásadu přestane jeden z manželů plnit, má druhý z manželů právo podat návrh na výživné mezi manžely. Dále může nastat případ, kdy jeden z manželů odejde ze společné domácnosti a přestane plnit svou vyživovací

povinnost, i v tomto případě má druhý manžel nárok na výživné mezi manžely, dojde-li k rozvodu, bude mít tento manžel nárok na výživné mezi rozvedenými manžely. Dojde-li k obnovení soužití mezi manžely, není samo o sobě toto obnovení důvodem pro zánik účinnosti rozhodnutí o výživném mezi manžely.

Ad c)

Dle § 91 odst. 2 ZOR *neplní-li jeden z manželů tuto povinnost, určí soud na návrh některého z nich její rozsah, přičemž přihlédne k péči o společnou domácnost. Rozsah vyživovací povinnosti stanoví tak, aby hmotná a kulturní úroveň obou manželů byla zásadně stejná. Nedohodnou-li se, rozhodne soud o příspěvku na výživu na návrh některého z nich.* Manželé by měli mít ze zákona stejnou hmotnou a kulturní úroveň. Manželka, která je na mateřské dovolené má právo na stejnou životní úroveň jako její manžel, který podniká a dosahuje nadprůměrných příjmů.

*Jestliže se matka dítěte rozhodla využít svého práva na prodlouženou mateřskou dovolenou (§ 157 odst. 2 zák. práce), může žádat od svého manžela, aby ji vyživoval. K této vyživovací povinnosti se přihlíží při stanovení jeho vyživovací povinnosti vůči jiným osobám.*³³ (srov.R 13/27)

To znamená, že k vzniku vyživovací povinnosti mezi manžely není zapotřebí stavu odkázanosti na výživu, jak je tomu u jiných vyživovacích povinností.

Ad d)

Soud musí v každém případě individuálně zkoumat, jestli manžel požadující výživné mezi manžely, sám plní řádně své manželské povinnosti, a je-li jeho návrh v souladu s dobrými mravy. Soud nemůže uznat vyživovací povinnost mezi manžely, byla-li by v rozporu s dobrými mravy.

---

³³ Nová, H.- Valehrach, K. Rodinné vztahy v soudní praxi. Prospektrum, Praha 1995, s. 192

2.6.2 Rozsah vyživovací povinnosti mezi manžely

Rozsah vyživovací povinnosti je ze všech typů největší. Známe výživu nutnou, přiměřenou i slušnou. Výživné mezi manžely však musí mít takový rozsah, aby hmotná a kulturní úroveň manželů byla zásadně stejná. Není tedy předpokladem pro tento typ výživného (jako u mnoha jiných typů) odkázanost na výživu, ale situace, kdy hmotná a kulturní úroveň není zásadně stejná. Kdykoliv se tato úroveň manželů bude lišit, vzniká povinnost manžela s vyšší úrovní druhého vyživovat. A to bez ohledu na to, jestli je druhý manžel v nouzi či nějaké chudobě. I když bude mít jeden manžel příjmy 250 tisíc měsíčně a druhý 800 tisíc měsíčně, tak přestože o žádné neschopnosti se živit nemůže být řeč, musí být příjmy mezi manžely vyrovnány. Je to dáno povahou a významem manželství a principiální rovností, jednotností a nerozdílností manželů.³⁴

Rozsah vyživovací povinnosti vyplývá ze zásady, že oba manželé mají práva na stejnou životní úroveň. Vyživovací povinnost mezi manžely vyplývá z obecných kritérií stanovených v § 96 ZOR, který říká: *Při určení výživného přihlédne soud k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i k schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika.*

2.6.3 Zánik vyživovací povinnosti

Vyživovací povinnost mezi manžely trvá po celou dobu manželství. Zaniká zánikem manželství. Manželství zaniká: zemře-li jeden z manželů, prohlášením jednoho z manželů za mrtvého, rozvodem a prohlášením manželství za neplatné.

³⁴ <http://www.pravnik.cz/art/article.php?id=22&search=v%FD%9Eivn%E9>

Zanikne-li manželství rozvodem, zaniká vyživovací povinnost mezi manžely. Může však dojít, za splnění v zákoně stanovených podmínek, k uplatnění nové vyživovací povinnosti tzv. vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely.

2.7 Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely

*Za trvání manželství mají manželé vzájemnou vyživovací povinnost, a to v rozsahu stejné hmotné a kulturní úrovně. Rozvodem manželství všechny osobní a právní vztahy mezi manžely zanikají a každý z manželů je povinen hradit si své potřeby sám. Pokud se však rozvedený manžel není schopen sám živit, má právo žádat od bývalého manžela, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Nedohodnou-li se, rozhodne soud o výživném na návrh některého z nich.*³⁵

*V zákoně o rodině, který představuje výchozí právní předpis, který musíme při zkoumání výživného zohlednit, je výživné mezi rozvedenými manžely upraveno § 92 - 94. V systému rozlišení rozsahu poskytovaných příspěvků je postaveno na třetí místo. Rozvedený manžel má nárok na výživu přiměřenou, zatímco rodiče vůči dětem na slušnou, děti vůči rodičům a manželé mezi sebou na stejnou a ostatní příbuzní pouze nutnou výživu.*³⁶

2.7.1 Vznik vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely

Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely nevzniká ze zákona jako důsledek rozvodu, ale vzniká za splnění několika podmínek.

Aby byla splněna **první podmínka**, musí být oprávněný manžel odkázaný na přiměřenou výživu. Oprávněný manžel musí u soudu, chce-li uplatnit nárok na vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely, dokázat stav odkázanosti na výživu. Tato podmínka je ustanovena v § 92 odst. 1, který zní: *Rozvedený manžel, který není schopen sám se uživit, může žádat od*

³⁵ Lužná, J. Výživné rozvedeného manžela. Právo a rodina, 2006, roč. 8, č. 8, s. 9

³⁶ <http://www.pravnik.cz/art/article.php?id=87&search=v%FD%9Eivn%E9>

bývalého manžela, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Nedohodnou-li se, rozhodne soud o výživném na návrh některého z nich.

Stav odkázanosti je takový stav, kdy oprávněná osoba není schopna se sama živit v důsledku např. zdravotního stavu, osoba pečující o dítě mladší tří let, osoba, která nemůže najít pracovní uplatnění, osoba, která ztratila kvalifikaci v důsledku péče o domácnost a děti apod. Je-li oprávněná osoba ve stavu odkázanosti na výživu ze zdravotních důvodů, je zde nutná součinnost mezi soudem a příslušným zdravotním zařízením.

Získá-li oprávněný manžel finanční hotovost na základě dohody o vypořádání společného jmění manželů, může požádat o výživné mezi rozvedenými manžely, pokud druhý manžel má schopnosti a možnosti mu výživné poskytovat.

Pokud se rozvedený manžel není schopen sám živit, má právo žádat od bývalého manžela příspěvek na přiměřenou výživu. Podle ust. § 93 odst. 1 však může soud rozvedenému manželovi, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, přiznat proti jeho bývalému manželovi výživné ve stejném rozsahu, jako je vyživovací povinnost mezi manžely za trvání manželství, tedy tak, aby hmotná a kulturní úroveň obou rozvedených manželů byla zásadně stejná. Takto stanovené výživné lze přiznat nejdéle na dobu tří let od rozvodu, tj. od právní moci rozsudku o rozvodu manželství. Pokud by se rozvedený manžel nebyl schopen sám živit ani po uplynutí této lhůty, může požádat o příspěvek na přiměřenou výživu podle ust. § 92 zákona o rodině. O příspěvku na výživu podle § 92 rozhoduje soud bez časového omezení.³⁷

Druhá podmínka pro vznik vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely zní: *Oprávněný manžel musí požádat svého bývalého manžela o poskytování výživného.* Oprávněný manžel, který není schopen se sám živit, by se měl dohodnout s oprávněným manželem, aby mu poskytl výživné,

---

³⁷ Lužná, J. Výživné rozvedeného manžela. Právo a rodina, 2006, roč. 8, č. 8, s. 9

v takovém rozsahu, podle schopností, možností a majetkových poměrů oprávněného manžela.

Jestliže se manželé nedohodnou, rozhodne na návrh jednoho z nich soud.

Třetí podmínkou jsou schopnosti, možnosti a majetkové poměry manžela výživné poskytovat. Jestliže manžel tyto možnosti a schopnosti nemá, sám je odkázaný na výživu, nemůže mu soud stanovit vyživovací povinnost. Oprávněný manžel může výživné v takovémto případě požadovat na dětech nebo ostatních příbuzných, jsou-li splněny zákonné podmínky pro poskytnutí takovéto vyživovací povinnosti. Povinný manžel nemůže být nucen k tomu, aby zpeněžoval svůj majetek, který mu slouží k zajištění přiměřeného životního standardu.

Čtvrtou a poslední podmínkou přiznání nároku na výživné rozvedeného manžela, kterou je soud také povinen zkoumat, je stejně jako u výživného mezi manžely, že poskytování příspěvku není v rozporu s dobrými mravy. V rozporu s dobrými mravy by zejména bylo přiznat nárok na výživné manželovi, který převážně zavinil rozvrat manželství. Při posouzení okolností spravedlnosti přiznání výživného je však rozhodující nejen to, jak došlo k rozvratu manželství, ale i další chování rozvedeného manžela.³⁸

2.7.2 Rozsah vyživovací povinnosti

Rozsah vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely na rozdíl od vyživovací povinnosti mezi manžely, kde má být zajištěna zásadně stejná životní úroveň obou partnerů, má menší rozsah.

Rozvedený manžel má nárok na uhrazení všech životních potřeb, ale pouze v rozsahu přiměřené výživy. Přiměřená výživa bude posuzována v každém případě jednotlivě, podle schopností, možností a majetkových poměrů povinného manžela a také podle odůvodněných potřeb povinného (zdravotní stav, věk). Poskytování přiměřené výživy je bez časového omezení.

³⁸ Lužná, J. Výživné rozvedeného manžela. Právo a rodina, 2006, roč. 8, č. 8, s. 10

Zákon o rodině odlišuje zřetelně i rozsahem vyživovací povinnost; mezi rozvedenými manžely (§ 92 odst. 1 a § 91 odst. 2 zák. o rod.). Výši příspěvku na výživu rozvedeného manžela určují vedle schopností a možností povinného rozvedeného manžela pouze nezbytné potřeby rozvedeného manžela, který není schopen sám se živit. I tehdy, byly-li poměry účastníků zatímně upraveny předběžným opatřením, rozhoduje soud o návrhu navrhovatelky na určení příspěvku odpůrce na její obživu ode dne zahájení řízení o něm (§ 98 odst. 1 zák. o rod.), nikoli až ode dne zániku předběžného opatření; zjišťuje však, zda a kolik odpůrce plnil navrhovatelce na základě předběžného opatření, aby mohlo být event. plnění odpůrce na základě předběžného plnění započteno.³⁹ (srov R 98/68)

Rozvedení manželé se mohou na výši výživného domluvit dohodou. Stane-li se, že k dohodě nedojde, může se oprávněný obrátit na soud. Soud však může stanovit výživné nejdříve ode dne zahájení řízení, to znamená od podání návrhu. Výživné mezi rozvedenými manžely se poskytuje v pravidelných měsíčních dávkách se splatností měsíc dopředu. Nelze spojit řízení o rozvod s řízením o určení výživného pro rozvedeného manžela. Závěr soudu při určování výše výživného musí vycházet vždy z hodnocení chování manžela v průběhu celého manželství ve všech souvislostech. Vyživovací povinnost rozvedeného manžela předchází vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům. Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům může nastoupit, až když povinný manžel není schopen plnit svou vyživovací povinnost.

2.7.3 Zánik vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely

Právo manžela na vyživovací povinnost povinného manžela zaniká z těchto důvodů:

- a) oprávněný manžel získá schopnost sám se živit, např. oprávněný manžel nastoupí do práce, zlepšení zdravotního stavu, vznik nároku na důchod, ukončení mateřské dovolené

---

³⁹ Holub, M. . Zákon o rodině: Text zákona, poznámky judikatura. Linde, Praha 1995. s. 172

- b) oprávněný uzavře opět manželství, v tomto případě vyživovací povinnost zaniká, protože vzniká nová vyživovací povinnost mezi manžely, založena na zásadě stejné životní úrovně
- c) smrtí oprávněného nebo povinného manžela
- d) uplynutí tříleté lhůty, zákonem stanovené u sankčního výživného v rozsahu stejné životní úrovně
- e) poskytnutí jednorázové částky. Vyživovací povinnost zanikne také mezi rozvedenými manžely na základě písemně uzavřené smlouvy. Tuto smlouvu lze uzavřít kdykoliv po zániku nebo v rámci nesporného rozvodu, bude začleněna do smlouvy ve smyslu § 24a odst. 1.

2.8 Příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů ne-provdané matky

Zákon o rodině upravuje vzájemnou vyživovací povinnost zásadně pouze mezi subjekty, které k sobě navzájem poutá rodinněprávní vztah, resp. bývalý rodinněprávní vztah. Ačkoliv mezi otcem dítěte a matkou dítěte, kteří nejsou manžely, nevzniká takový právní vztah a z něj vyplývající práva a povinnosti jako mezi manžely, zákon o rodině přesto s ohledem právě na společné dítě tento vztah neopomíná.⁴⁰

Zákon o rodině neupravuje vzájemná práva a povinnosti osobního ani majetkového charakteru mezi rodiči, kteří nejsou manželé i přestože spolu žijí ve společné domácnosti. Zákon o rodině zakazuje jakoukoliv diskriminaci dětí narozených mimo manželství. Dítě narozené mimo manželství má nárok na péči obou svých rodičů, má práva a povinnosti stejná jako děti narozené v manželství. Dítě má tedy nárok na stejnou životní úroveň jako rodiče. Rodiče dítěte mají nést náklady spojené s výživou dítěte, ale také náklady vyplývající z těhotenství, porodu a náklady na výživu ženy pečující o novorozené dítě. Žijí-li rodiče ve společné domácnosti, plní svou vyživova-

⁴⁰ Hrušková, M. – Králíčková, Z. České rodinné právo. Doplněk, Brno 2001, s. 249

cí povinnost dobrovolně, společně a řádně. Také všechny náklady a potřeby těhotné matky, později ženy pečující o dítě hradí společně.

V praxi však často dochází k případům, kdy otec dobrovolně nepřiznal své otcovství na základě souhlasného prohlášení rodičů, ale otcovství musel určit soud. Soud určí otcovství na základě třetí domněnky otcovství. Zákon o rodině upravuje příspěvek na výživu neprovdané matky v § 95. *Jeho cílem a účelem je především ochrana neprovdané matky ve smyslu ulehčení jejích „těžkostí“ spojených s těhotenstvím a slehnutím.*⁴¹ *Smyslem příspěvku upraveného v ustanovení § 95 ZOR je tedy především snaha po vyrovnání výdělkových možností matky, které klesly v souvislosti s těhotenstvím, porodem a péčí o novorozené dítě.*⁴²

Matka dítěte má nárok na výživu časově omezený. Délka nároku na výživu neprovdané matky činí maximálně dva roky. Také rozsah nároku na výživu matky je omezen, má nárok pouze na přiměřenou výživu k aktuálním poměrům matky.

Při stanovení rozsahu výživného matky, vychází soud z všeobecných kritérií, tj. z možnosti, schopnosti a majetkových poměrů povinného a odůvodněných potřeb oprávněného. Pro stanovení výživného neprovdané matce není důležitý stav odkázanosti.

2.8.1 Práva neprovdané matky vůči otci dítěte

Matka má tato práva:

- a) právo na příspěvek na výživu
- b) právo na příspěvek na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím

⁴¹ Češka, Z.: Československé rodinné právo. Panorama, Praha 1985, s. 261

⁴² Nová, H. – Těžká, O.: Vyživovací povinnost. Linde, Praha 1995, s. 167

Ad a)

V zákoně je stanoveno, že příspěvek na výživu má být přiměřený. Měl by být v takovém rozsahu, aby pokryl všechny odůvodněné potřeby matky. Přiměřenost je tedy závislá na potřebách matky dítěte, soud přihlíží k vlastním příjmům matky.

Zákon o rodině limituje délku poskytování příspěvku na výživu na dobu dvou let. Tato doba může být i kratší, s ohledem na další skutečnosti.

Ad b)

Jsou to náklady spojené s pořízením těhotenského ošacení, s náklady na lékařskou péči. Náklady na pořízení výbavičky pro dítě jsou plněny živovací povinností rodičů k dítěti.

K nákladům spojeným s pořízením výbavičky je třeba přihlídnout při vyměřování výživného pro dítě. Nárok neprovdané matky na výživu proti tomu, jehož otcovství nebylo doposud zjištěno, lze přiznat jen za podmínek § 95 zák. o rod.⁴³ (srov.R 25/67)

Příspěvek na výživu je stanoven v pravidelných měsíčních částkách, jedná-li se o příspěvek na výživu v budoucnu. Jedná-li se o úhradu nákladů za dobu minulou, mohou být určeny úhrnnou splátkou. Právo na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím musí být uplatněno do tří let.

---

⁴³ Holub, M. : Zákon o rodině: Text zákona, poznámky judikatura. Linde, Praha 1995, s. 179

3. Právní úprava trestného činu zanedbání povinné výživy *de lege lata*

3.1 Obecné vymezení

Trestný čin zanedbání povinné výživy je spolu s dalšími trestnými činy proti rodině a dětem upraven v hlavě IV. trestního zákoníku. V roce 2007 činil jeho podíl celých 86% všech trestných činů proti rodině a mládeži. Druhovým objektem v hlavě IV. trestního zákoníku je zájem na ochraně rodiny, zájem na dodržování práv a povinností mezi subjekty rodinněprávních vztahů a také zájem na řádném fyzickém, psychickém, sociálním a morálním vývoji dětí a na ochraně dalších osob, které nejsou s ohledem na svůj věk či zdravotní stav zcela soběstačné a jsou závislé na péči dalších osob či jsou, s ohledem na své osobní poměry, ohroženy při uplatňování svých práv.⁴⁴ „Zvýšený zájem na ochraně těchto zájmů vyplývá jak z předpisů ústavního práva, konkrétně z čl 32 LPS, tak z významných mezinárodních dokumentů. Kromě obecných úmluv (Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod), ve kterých jsou zakotvena základní práva a svobody, je třeba zmínit především Úmluvu o právech dítěte, Evropskou sociální chartu, Evropskou úmluvu o právním postavení dětí narozených mimo manželství a Úmluvu Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním.“⁴⁵

Konkrétní právní úpravu trestného činu zanedbání povinné výživy upravují ustanovení § 196 a § 197 TrZ. Dle § 196 odst. 1 TrZ se tohoto trestného činu dopustí ten, kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsí-

⁴⁴ Kuchta, J. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 101

⁴⁵ Kuchta, J. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 102

ce. Dle § 196 odst. 2 TrZ se tohoto trestného činu dopustí rovněž ten, kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta. Přísněji bude pachatel potrestán, pokud a) vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze, nebo b) byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.

3.2 Jednotlivé znaky skutkové podstaty

Objektem trestného činu zanedbání povinné výživy je právo na výživu. Toto ustanovení se vztahuje pouze na takovou vyživovací povinnost, která vychází z existence rodinněprávního poměru a plyne přímo ze zákona o rodině (srov. R 7/1953). Proto neplnění výživného určeného předběžným opatřením (§ 74 až 77 OSŘ) v rámci řízení o určení otcovství nezakládá trestní odpovědnost (srov. R 18/1984). Ustanovení § 196 TrZ neposkytuje ochranu takovým vyživovacím povinnostem, které nevyplývají ze zákona o rodině, ale jsou založeny smluvně či mají svůj původ v náhradě škody nebo dědictví.⁴⁶ Obsahem jednotlivých vyživovacích povinností jsem se podrobně zabývala v předchozí kapitole. Navíc je však ještě třeba dodat, že zanedbáním povinné výživy ve smyslu § 196 TrZ se rozumí nejen neplnění výživného poskytovaného v penězích, ale i neplnění povinnosti vyživovat jiného v naturální formě a povinnosti zaopatřovat jiného, tedy neplnění povinnosti poskytovat dítěti stravu, ošacení, bydlení, pečovat o jeho zdraví a čistotu, vykonávat nad ním dohled a popř. opatřovat další prostředky potřebné pro jeho všestranný rozvoj ve smyslu § 31 odst. 1 ZOR (srov. R 26/1982 nebo Rt 11 Tz 9/1981). Dokonce je možno připustit plnění vyživovací povinnosti rodiče k nezletilému dítěti jen v naturální podobě, ale pouze pod podmínkou, že takovýmto plněním jsou plně a včas kryty odůvodněné potřeby nezletilého dítěte, přičemž k vyvinění z odpovědnosti obviněného z trestného

⁴⁶ Dále srov. Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, str. 1728 nebo Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání, Praha : Wolters Kluwers ČR, a.s., 2010, str. 138 až 139

činu podle § 196 odst. 1 TrZ by muselo být v trestním řízení prokázáno, že věci, které dítěti v inkriminovaném období poskytl v rámci své vyživovací povinnosti, kryly jeho odůvodněné potřeby, a že dluhem vzniklým na výživném v jeho peněžité podobě tak nedošlo ke snížení možnosti hradit odůvodněné potřeby nezletilého dítěte z peněžních prostředků, které mu byl povinen poskytnout. Naproti tomu by se nejednalo o takový případ, kdyby obviněný nezletilému dítěti namísto takovýchto základních potřeb (např. oblečení) koupil počítačovou hru, kolečkové brusle apod. (srov. Rt 4 Tz 114/2001). Plnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat konkrétní oprávněnou osobu povinným však nelze kompenzovat nebo nahradit jakýmkoliv plněním v jakékoliv výši adresovaným jiné oprávněné osobě nebo osobám (a tím méně jakémukoliv adresátovi jinému), přičemž za výživné ve smyslu § 196 TrZ o trestném činu zanedbání povinné výživy nelze považovat příležitostná plnění v době styku povinné osoby s dětmi, která mají povahu dávků či jiných podobných plnění, nesměřujících k uspokojování odůvodněných potřeb nezletilých dětí ve smyslu § 96 odst. 1 zák. o rodině.

Objektivní stránka trestného činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ustanovení § 196 odst. 1 TrZ spočívá v tom, že pachatel neplní svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného a to po dobu delší než čtyři měsíce. Neplněním vyživovací či zaopatřovací povinnosti se rozumí zaviněné neplacení výživného nebo neposkytování odpovídajícího plnění v naturální formě. Oprávněné osobě se tak jednáním pachatele nedostane všeho, co je obsahem vyživovací povinnosti a to i tehdy, pokud se oprávněnému nedostane plnění v tom rozsahu, který odpovídá ustanovení § 96 odst. 1 ZOR.⁴⁷ K možnostem a schopnostem pachatele plnit zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného ve smyslu § 196 odst. 1 TrZ musí orgány činné v trestním řízení provádět dokazování a své závěry pak promítnout do posouzení předběžné otázky podle § 9 odst. 1 TrŘ. Při rozhodování o vině soud v trestním řízení posuzuje samostatně rozsah vyživovací povinnosti pachatele jako otázku předběžnou podle § 9 odst. 1 tr. ř. a může tedy vycházet z jiného rozsahu vyživovací povinnosti pachatele, než jaký byl určen pravomocným a dosud nezměněným občanskoprávním rozhodnutím. Pokud

---

⁴⁷ Srov. Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, str. 1730

ve věci existuje pravomocný rozsudek civilního soudu, kterým byla pachateli určena výše výživného, může k němu orgán činný v trestním řízení při svém rozhodování o trestní odpovědnosti pachatele za citovaný trestný čin přihlídnout a hodnotit ho jako jiný důkaz podle § 2 odst. 6 TŘ. Přitom může vycházet i z jiného rozsahu vyživovací povinnosti, aniž by byl vázán pravomocným rozhodnutím soudu nebo jiného státního orgánu o této otázce, neboť se jedná o posouzení viny pachatele. Existenci pravomocného rozhodnutí civilního soudu o určení výše výživného však orgán činný v trestním řízení nesmí v rámci posouzení předběžné otázky podle § 9 odst. 1 TŘ přehlédnout do té míry, že by při zjišťování viny pachatele vycházel toliko ze zákonné fikce obsažené v § 85a odst. 1 ZOR, kterou civilní soud nepoužil při svém rozhodování a která by stanovovala rozsah vyživovací povinnosti pachatele nevýhodněji než pravomocně určená výše výživného. Na takto zjištěném základě musí soud zhodnotit, zda obviněný má vůbec reálnou možnost v inkriminovaném období plnit svoji vyživovací povinnost.⁴⁸ Podle některých autorů není vyloučeno, že po rozsáhlém dokazování v trestním řízení mohou orgány činné v trestním řízení dojít i k závěru, že rozsah vyživovací povinnosti má být dokonce vyšší než jaký stanovil civilní soud. Problematické však v takovém případě bude hodnocení subjektivní stránky ve vztahu k výši případného rozdílu.⁴⁹

Pokud civilní rozhodnutí o výši výživného neexistuje, musí orgány činné v trestním řízení s využitím mimotrestních předpisů posoudit, zda je zde vůbec nějaká vyživovací povinnost, a pokud ano, zjišťuje odůvodněné potřeby osoby oprávněné a na druhé straně možnosti a schopnosti osoby povinné, aby dospěly k výši vyživovací povinnosti pro účely trestního řízení (opět vyjádřené peněžním ekvivalentem).⁵⁰

Současné znění ustanovení § 196 TrZ vyžaduje, aby pachatel vyživovací povinnost zaviněně neplnil po dobu delší než čtyři měsíce. Zákonodárce tímto konkretizoval dřívější nejednoznačnou právní úpravu, kde žádný časový interval neplnění vyživovací povinnosti stanoven nebyl. Praxe vycházela z konstantní judikatury, která neplnění vyživovací povinnosti vy-

⁴⁸ Srov. Usnesení NS ČR sp. zn. 7 Tdo 859/2010 ze dne 12.10.2010

⁴⁹ Říha, M. K trestnému činu zanedbání povinné výživy. Trestní právo, 2008, č. 6, str. 20

⁵⁰ Říha, M. K trestnému činu zanedbání povinné výživy. Trestní právo, 2008, č. 6, str. 19

mezovala tak, že o trestný čin podle § 213 tr. zák. (zák. č. 140/1961 Sb.) může jít jen při zaviněném neplnění zákonné vyživovací povinnosti nebo vyhýbání se takové povinnosti, které je soustavné a trvá po delší dobu. Zpravidla by mělo jít o dobu šesti měsíců, i když není vyloučeno, že v závislosti na okolnostech případu budou znaky tohoto trestného činu naplněny i při době kratší, která by se však době šesti měsíců měla blížit (srov. Rt 6 Tz 193/2001). Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti vzniká přímo na základě zákona (§ 85 ZOR). Proto za začátek páchání trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 TrZ rodičů vůči dítěti třeba považovat den, od kterého přestal rodič zaviněně plnit svoji vyživovací povinnost bez ohledu na to, či o povinnosti platit výživné a o jeho výši rozhodl už před tím soud v občanskoprávním řízení. Jestliže toto rozhodnutí nebylo doposud vydané, soud v trestním řízení rozhodne o výživném jako o předběžné otázce podle § 9 odst. 1 TrŘ. To platí i v případě vyživovací povinnosti mezi manžely podle § 91 ZOR. Naproti tomu povinnost přispívat na výživu rozvedeného manžela dle § 92 odst. 1 ZOR nevzniká přímo na základě zákona, ale jen na základě dohody rozvedených manželů nebo rozhodnutím soudu v občanskoprávním řízení na návrh některého z rozvedených manželů. Proto rozvedený manžel, který zaviněně nepřispívá na výživu rozvedené manželky (a naopak), může se dopustit tohoto trestného činu trestného činu jen od uzavření dohody, případně od právní moci rozhodnutí soudu v občanskoprávním řízení, z kterých vyplývá povinnost přispívat na výživu rozvedeného manžela/ky. Trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 je trestným činem čistě omisivním. Omisivní trestný čin je dokonán až marným uplynutím lhůty dané na splnění povinnosti. To platí i pro neplacení jednotlivých měsíčních dávek výživného. Proto marně neuplynula lhůta na zaplacení výživného na běžný měsíc, znaky trestného činu dle § 196 TrZ jsou naplněné a tento trestný čin je dokonán marným uplynutím lhůty na zaplacení splátky výživného na předcházející měsíc. Trestný čin je však dokončen až posledním dnem tohoto měsíce. Tento den je rozhodující pro počátek lhůty stanovené na promlčení trestního stíhání, pro použití amnestie ap.

Právo na výživné je právem dětí, nikoli právem jejich matky, a proto se matka dětí nemohla vzdát práva na výživné, které náleželo dětem a jakákoliv dohoda, kterou obviněný uzavřel s matkou dětí v tom smyslu, že nemusí platit výživné, nemá na existenci vyživovací povinnosti obviněného žádný vliv (usnesení NS 7 Tdo 1271/2003). Skutečnost, že výživa nezletilého byla zajištěna třetí osobou (manželem matky nezletilého), nezbavuje pachatele povinnosti k plnění výživného vůči jeho synovi. Zmíněnou povinnost totiž zákon o rodině ukládá především rodičům dítěte a nezbavuje je této odpovědnosti ani v situaci, kdy je výživa nezletilého zabezpečována třetí osobou. Zájmem společnosti je nejen zabezpečení výživy či zaopatření dětí, ale také to, aby tuto svoji zákonnou povinnost plnili rodiče dětí, a nepřenesli ji, ať již z jakéhokoli důvodu, na jiné osoby. Okolnost, že v daném případě došlo na základě dohody rodičů k převedení vyživovací povinnosti k dítěti na další osobu (následného manžela matky), který výživu dítěte řádně zabezpečoval až do rozvodu manželství s matkou dítěte, je tak možno zohlednit pouze při ukládání trestu, ale nemůže snižovat společenskou nebezpečnost činu natolik, aby se nejednalo o trestný čin. Důsledkem tohoto posouzení by byla faktická beztrestnost takového jednání, což by znamenalo, že se zákonná povinnost stane předmětem dohod, resp. dohadování povinných osob. Takový stav považuje Nejvyšší soud obecně za nepřijatelný.⁵¹

Je-li rodič dítěte zbaven rodičovských práv podle § 44 odst. 3 zákona o rodině, nemá to za následek zánik jeho vyživovací povinnosti vůči dítěti. Neplní-li zaviněně tuto povinnost, dopouští se trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 TrZ. Podobně jednání rodičů, popřípadě jiných osob, které zaviněně neplatí výživné soudem určené nezletilému dítěti, které je v pěstounské péči a jemuž stát poskytuje příspěvek na úhradu jeho potřeb, popřípadě se této povinnosti vyhýbají, naplňuje znaky trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 TrZ. V obecné rovině rovněž platí, že ani tíživé osobní, sociální a ekonomické poměry pachatele v určitém období ho nemohou zbavit odpovědnosti za výživu svých dětí. Uvedené okolnosti tedy nevylučují trestní odpovědnost pachatele za trestný čin zanedbání povinné výživy podle ustanovení podle § 196 odst. 1 TZ, pokud byl současně

---

⁵¹ Usnesení NS sp. zn. 7 Tdo 398/2010 ze dne 12.5.2010

schopen ze svých příjmů poskytovat výživné v takové výši, která zohledňovala jeho aktuální sociální situaci.⁵² Dokazování by v těchto případech mělo vést k tomu, zda i přesto neměl obviněný možnost vyživovací povinnost plnit, a to například z úspor, darů, dědictví či jiných mimořádných příjmů. Pominout nelze ani frekventovanou záležitost nelegální práce v zahraničí, příležitostních brigád apod. U nezaměstnaných osob je třeba v rámci dokazování zkoumat důvody, proč zaměstnání nemají, celkovou situaci na trhu práce a postoj obviněného k případným nabídkám, předchozím zaměstnáním, důvodům ukončení předchozího pracovního poměru, atd.⁵³ Odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 TrZ není vyloučena ani samotnou okolností, že obviněný nevěděl, kde se nachází osoba, které měl platit výživné, jestliže se nesnažil místo jejího pobytu dostupnými prostředky zjistit. Plnění zákonné vyživovací povinnosti totiž nespočívá jen v samotném placení výživného, ale i v tom, že osoba, která je povinna výživné platit, si v takovém případě z vlastní iniciativy zjistí, kde se zdržuje osoba, které má být výživné placeno, pokud je vzhledem k okolnostem toto zjištění pro povinnou osobu dostupné (srov. Rt 2 Tzn 6/1995).

V případě ustanovení § 196 odst. 2 spočívá objektivní stránka této skutkové podstaty v úmyslném vyhýbání se zákonné povinnosti vyživovat či zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce. Úmyslným vyhýbáním se zde rozumí jednání pachatele, který nejenže svoji povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného neplní, ale úmyslně podniká též kroky k tomu, aby se této povinnosti zbavil nebo aby zmařil či podstatně ztížil anebo oddálil vymáhání nároku na výživném.⁵⁴ Pokud má být obviněný uznán vinným trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 2 TrZ., musí být ve skutkové větě rozhodnutí soudu o vině popsán konkrétní způsob, jak se obviněný vyživovací povinnosti vyhýbal. Pachatel se plnění vyživovací povinnosti může vyhýbat různými způsoby. Soudní praxe za takové jednání považuje např. skutečnost, že pachatel často mění zaměstnání a pobyt, neoznamuje vyživovací povinnost při změně zaměstnavatele, soustavně se vyhýbá práci a úmyslně snižuje pracovní výkon soustavným vynecháváním

---

⁵² Usnesení NS sp. zn. 4 Tdo 438/2011-22 ze dne 27.4.2011

⁵³ Říha, M. K trestnému činu zanedbání povinné výživy. Trestní právo, 2008, č. 6, str. 20

⁵⁴ Usnesení NS sp. zn. 11 Tdo 349/2007 ze dne 17.7.2007

pracovních směn s cílem dosáhnout nižšího výdělku, a tím i omezení vyživovací povinnosti (k tomu srov. např. č. 11/1984). Výše uvedené jednání pak musí být zahrnuto úmyslem pachatele. Naproti tomu nelze-li mít s určitostí zato, že obviněný činí aktivní kroky k tomu, aby se zbavil své vyživovací povinnosti, aby ji oddálil či ji zcela zmařil, nelze z pouhé skutečnosti, že se obviněný v rozhodné době vážně nezajímal o získání zaměstnání, dovést, že se jedná o úmyslné jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu podle § 196 odst. 2 TrZ.⁵⁵

Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ustanovení § 196 odst. 3 TrZ se vztahuje k oběma předchozím odstavcům § 196. Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívají buď v tom, že

- a) pachatel vydá činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze,
- b) byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.

Podle ustálené praxe soudů k naplnění znaku "vydání oprávněné osoby nebezpečí nouze" podle § 196 odst. 3 písm. a) postačí, jestliže pachatel neplněním vyživovací povinnosti vytvoří situaci, kdy by si oprávněná, tj. vyživovaná osoba, sama nemohla bez pomoci jiných osob, popř. bez poskytnutí příspěvku od státu, opatřit ani základní prostředky k životu. Nouze ve smyslu tohoto zákonného ustanovení tedy znamená nedostatek základních prostředků potřebných pro život. Nevyžaduje se, aby stav nouze v důsledku jednání obviněného skutečně nastal, zákonné znaky § 196 odst. 3 písm. a) TrZ jsou naplněny již pouhou jeho hrozbou. Životní úroveň, která se považuje za nouzi, se posuzuje jednak objektivně - v komparaci s průměrnou životní úrovní občanů, jednak subjektivně - s přihlédnutím k odůvodněným potřebám oprávněného (k tomu např. rozhodnutí č. 23/1987 Sb. rozh. tr.). Z okolnosti, že k zajištění potřeb nezletilého byla prováděna výplata sociálních dávek, nelze bez dalšího dovozovat, že sociální potřebnost znamená současně nebezpečí či stav nouze zaviněný, byť z nedbalosti, obviněným. Zákonný znak „vydal oprávněnou osobu nebezpečí nouze“ obsažený v § 196

---

⁵⁵ Usnesení NS sp. zn. 11 Tdo 1566/2005 ze dne 24.2.2006

odst. 3 písm a) TrZ nemůže být spolehlivě vyjádřen skutkovým zjištěním, že nezletilý byl vystaven nouzi, protože takové skutkové zjištění se v podstatě shoduje s uvedeným znakem. Tento znak je naplněn i tehdy, pokud byla hrozící nouze odvrácena matkou dítěte na úkor uspokojování jejích vlastních potřeb a při mimořádném pracovním úsilí, popř. poskytováním státního příspěvku na výživu dítěte. Podobně lze vyšší trestní sazbu využít v případě, že děti trpí podvýživou a jsou-li z tohoto důvodu umístěny v dětském domově.

Okolnost, že pachatel byl za takový trestný čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán, byla do trestního zákoníku zahrnuta zcela nově. „Je odezvou na společenskou potřebu přísnějšího postihu pachatelů, kteří se stejného trestného činu dopouštějí opakovaně, čímž je vyjádřen i v rámci trestněprávní represe větší důraz na zvýšení ochrany oprávněných osob, jímž osoba povinná opakovaně, ač za to již byla odsouzena nebo potrestána, neplní nebo se vyhýbá zákonné povinnosti vyživovat či zaopatřovat jiného“.⁵⁶ Odsouzením se rozumí případ, kdy pachatel byl pravomocně odsouzen za trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 odst. 1 nebo 2 TrZ a odsouzení, které zakládá zpětnost, nesmí být v době rozhodování soudu prvního či druhého stupně takové povahy, že by se na pachatele hledělo, jako kdyby odsouzen nebyl. Naproti tomu potrestáním se rozumí takový trestní postih pachatele za trestný čin dle ustanovení § 196 odst. 1 či 2 TrZ, kdy pachatel byl nejenom pravomocně odsouzen, ale vykonal alespoň z části uložený trest, a to opět za podmínky, že samotná právní moc rozsudku nemá za následek to, že by se na něho hledělo, jako kdyby odsouzen nebyl.

Z hlediska subjektu jde o trestný čin se zúženým okruhem pachatelů. V případě obou základních skutkových podstat může být pachatelem pouze konkrétní subjekt, tedy osoba, které přímo ze zákona vyplývá zákonná povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného.⁵⁷ Komu svědčí alimentární povinnost v rámci jednotlivých druhů zákonné vyživovací povinnosti jsem

---

⁵⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. beck, 2010, str. 1733

⁵⁷ Kuchta, J. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 109

podrobně rozebrala v předcházející kapitole. Na tomto místě je ještě třeba doplnit, že trestní odpovědnost otce dítěte, které se narodilo provdané matce, za zanedbání povinné výživy může vzniknout jen od doby, kdy po pravomocném soudním rozhodnutí, že manžel matky není otec dítěte, otec dítěte souhlasně s matkou dítěte prohlásí před úřadem pověřeným vést matriku nebo před soudem, že je otec dítěte, nebo pokud byl pravomocným soudním rozhodnutím určen za otce dítěte.

Pokud se na tomto trestném činu podílí další osoby, které nemají zákonnou vyživovací povinnost, nemohou být s ohledem na shora uvedené pachateli ani spolupachateli, ale mohou být trestně odpovědné za některou z forem účastenství dle § 24 TrZ.

Subjektivní stránka trestného činu zanedbání povinné výživy ve smyslu ustanovení § 196 odst 1 TrZ může být naplněna oběma formami zavinění, tedy úmyslně nebo z nedbalosti. Naproti tomu trestný čin zanedbání povinné výživy ve smyslu ustanovení § 196 odst 2 TrZ může být spáchán pouze úmyslně a vzhledem k povaze „vyhýbání se“ půjde vždy o úmysl přímý. V případě trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 TrZ je nutno na zavinění a jeho formu usuzovat po zhodnocení všech okolností, za kterých byl trestný čin spáchán, a veškerých provedených důkazů, poněvadž právní závěr o subjektivních znacích trestného činu musí být založen na skutkových zjištěních. Posuzování trestní odpovědnosti ze zákona přísluší jen orgánům činným v trestním řízení a nemohou se "přiklánět" k názorům správních nebo jiných orgánů, které v řízení postupují podle správního řádu, případně podle jiných předpisů (srov. rozsudek NS sp. zn. 5 Tz 298/2000). Jestliže na straně pachatele odpadly překážky, pro které mu rozhodnutím příslušného soudu nebyla (resp. nemohla být) stanovena vyživovací povinnost, a byl v rozhodném období již schopen vyživovací povinnost plnit, pak skutečnost, že i nadále existovalo toto pravomocné rozhodnutí soudu, nevylučuje jeho trestní odpovědnost za spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 TrZ. Pokud se pachatel za této situace záměrně vyhýbal plnění své vyživovací povinnosti (např. za tím účelem bezdůvodně měnil zaměstnání, navazoval jen krátkodobé pracovní poměry), jednal zaviněně ve formě přímého úmyslu podle § 15 písm. a) TrZ., přičemž za splnění

dalších podmínek lze jeho čin posoudit jako trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 2 TrZ. Znak "zákonná povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného" v ustanovení § 196 TrZ je tzv. normativním znakem skutkové podstaty a zavinění se tak musí vztahovat i na tento znak. Právní omyl týkající se takového znaku se posuzuje podle zásad o skutkovém omylu (srov. R 10/1977). K okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívají v tom, že pachatel vydá činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu v nebezpečí nouze, postačí nedbalostní zavinění.

3.3 Povaha trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 TrZ

Zanedbání povinné výživy podle § 196 TrZ je trestným činem trvacím, který je páchán pokud pachatel zaviněně udržuje protiprávní stav, vyvolaný neplněním zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného (§196 odst. 1 TrZ) nebo vyhýbáním se plnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného (§196 odst. 2 TrZ). Tento protiprávní stav může být přerušeno, i když neplnění vyživovací povinnosti objektivně trvá, pokud toto neplnění není pachatelem zaviněno (srov. Rt 6 Tz 18/68). Ustanovení § 12 odst. 11 tr. ř., podle něhož v případě, že obviněný pokračuje v jednání, pro které je stíhán, i po sdělení obvinění, posuzuje se takové jednání od tohoto úkonu jako nový skutek, dopadá rovněž na trvajících trestný čin, např. trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 TrZ. Sdělení obvinění tedy přerušuje páchání tohoto trestného činu a tvoří předěl, od kterého se další jednání posuzuje jako samostatný skutek. Bylo-li o uvedeném trestném činu konáno zkrácené přípravné řízení, nastávají účinky sdělení obvinění ve smyslu ustanovení § 12 odst. 11 tr. ř. až doručením návrhu na potrestání obviněnému. Soud je povinen v souladu s ustanovením § 220 odst. 1 tr. ř. vyčerpat celý skutek, aniž by byl vázán časovým vymezením uvedeným v návrhu na potrestání, a v závislosti na tom upravit popis skutku ve výroku o vině. Zásada uvedená v ustanovení § 12 odst. 12 tr. ř. a její vliv na aplikaci

obžalovací zásady v případech pokračování v trestném činu se u trvajících trestného činu neuplatní.

Existuje však i názor, že se jedná o pokračování v trestném činu s prvky hromadného trestného činu, které jsou spatřovány v tom, že k trestní odpovědnosti je třeba nesplnění více než čtyř alimentálních dávek.⁵⁸

Podle ustálené soudní praxe se za jeden skutek a jeden trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 TrZ posuzují i případy, kdy se zaviněné neplnění vyživovací povinnosti týká více dětí, které jsou společně vychovávány u jednoho z rodičů (k tomu viz č. 3/1983 Sb. rozh. tr., č. 9/1976 Bulletinu býv. Nejvyšší soudu ČSR aj.), a proto dosažení zletilosti pro posouzení trestní odpovědnosti za zaviněné neplnění vyživovací povinnosti podle § 196 TrZ význam nemá a vyvozovat jej by nebylo přiléhavé ani s ohledem na zásady, jež ovládají trvání vyživovací povinnosti. Předmětem útoku u trestného činu zanedbání povinné výživy podle ust. § 196 TrZ je osoba nebo osoby, vůči nimž má pachatel zákonnou vyživovací povinnost. Jestliže pachatel neplní svou vyživovací povinnost k více dětem, je dle ustálené judikatury pro posouzení, zda jde o jeden trestný čin nebo více trestných činů, rozhodující počet výchovných prostředí, ve kterých se tyto děti nacházejí. Pokud je více dětí ve výchově a výživě u jedné osoby, např. u matky a povinná osoba neplní vůči nim vyživovací povinnost, jde o jeden trestný čin podle § 196 TrZ.

Místem spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy podle ust. § 196 TrZ, který je omisivním deliktem, je teda především místo, kde pachatel nesplnil svoji povinnost přispívat na výživu jiného, ale i místo, kde se v čase neplnění vyživovací povinnosti zdržoval. Zpravidla to bude místo trvalého pobytu nebo místo přechodného pobytu. Jestliže se pachatel při pokračujícím či trvajícím trestném činu zdržoval postupně na více různých místech, je místem spáchání trestného činu každé z těchto míst. Tento názor vychází z myšlenky, že za místo spáchání trestného činu je třeba považovat i místo, kde nastal nebo měl nastat následek trestného činu. Jestliže násle-

---

⁵⁸ Novotný, O., Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6. vydání, Praha : Wolters Kluwers ČR, a.s., 2010, str. 142

dek trestného činu nastal, měl nastat na jiném místě, než na kterém byla vykonaná trestná činnost, jde o tzv. distanční delikt, jehož místem spáchání je jak místo, kde došlo ke konání pachatele (kterým se dle § 112 TrZ rozumí i opomenutí jednání, ke kterému byl pachatel povinen), jako i místo, kde došlo k následku. Trestný čin zanedbání povinné výživy podle ust. § 196 TrZ může být distančním deliktem, protože k následku může dojít na jiném místě, než na kterém pachatel nesplnil svoji vyživovací povinnost (srov. R 44/71).

Dlužné výživné není škodou způsobenou trestným činem, neboť se jedná o dluh z nesplnění zákonné povinnosti, jejíž porušení je samo trestným činem, nikoliv jako u škody následkem trestného jednání. Z tohoto důvodu nepřichází v úvahu ani uplatnit dlužné výživné podle § 43 odst. 3 TrŘ.⁵⁹ V určitých případech však někteří autoři dovozují, že uplatnění škody způsobené neplacením výživného v adhezním řízení možné je. Tuto možnost spatřují v případě, že konkrétní peněžní ekvivalent vyživovací povinnosti zatím v občanském soudním rozhodnutím stanoven nebyl nebo v případě, že orgány činné v trestním řízení dospěly k vyšší výši vyživovací povinnosti než jakou stanovil civilní soud.⁶⁰

3.4 Zvláštní ustanovení o účinné lítosti

Dle ustanovení § 197 TrZ trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196) zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlašovat rozsudek.

Podstatou účinné lítosti je to, že pachatel trestného činu je touto zákonnou úpravou veden k tomu, aby zamezil škodlivému následku svého jednání, anebo aby takový škodlivý následek napravil s vědomím, že pokud tak skutečně učiní, zákon mu v takovém případě umožňuje beztrestnost.

---

⁵⁹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. beck, 2010, str. 1729

⁶⁰ Srov. Říha, M. K trestnému činu zanedbání povinné výživy. Trestní právo, 2008, č. 6, str. 22

O zániku trestnosti ve smyslu tohoto ustanovení lze uvažovat vždy až poté, když bylo náležitě zjištěno, že pachatel se trestného činu zanedbání povinné výživy skutečně dopustil (srov. R 25/1981). Jestliže pachatel trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 TrZ uhradil před tím, než soud prvního stupně počal vyhlašovat rozsudek, pouze část dlužného výživného, jehož neplacením se dopustil trestného činu, tak nejenže už z tohoto důvodu nejsou splněny podmínky účinné lítosti podle § 197 TrZ, ale uvedená okolnost (tj. částečná úhrada dluhu na výživném) je irelevantní i z hlediska posuzování toho, po jakou dobu pachatel neplnil zákonnou vyživovací povinnost nebo zda se jí vyhýbal soustavně a po delší dobu (srov. rozhodnutí pod č. 49/1992 Sb. rozh. tr.). Skutečná doba páchání tohoto trestného činu se v takovém případě nezkracuje o dobu odpovídající částce, v které pachatel dodatečně splnil svou zákonnou vyživovací povinnost. K pozdějšímu uhrazení části dlužného výživného pachatelem lze přihlídnout při ukládání trestu (např. jako k polehčující okolnosti ve smyslu § 41 písm. j TrZ).⁶¹ Smyslem ustanovení § 197 TrZ je to, aby pachatel uhradil dlužné výživné za celé období, pro které je stíhán a pro něž rovněž soud zjišťuje jeho trestní odpovědnost. Ke splnění podmínek účinné lítosti ve smyslu § 197 TrZ není nutné, aby pachatel uhradil výživné i za období předcházející (za které nebyl postaven před soud, příp. byl již za ně i odsouzen apod.), ani za období následující, tedy období po sdělení obvinění, neboť takové období je nutno s ohledem na ustanovení § 12 odst. 11 tr. ř. považovat již za další skutek. I za situace, kdy trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 TrZ neměl trvale nepříznivých následků, nestačí ke splnění podmínek účinné lítosti podle § 197 TrZ pouhé uhrazení dlužného výživného, pokud se tak stane bez jakékoliv aktivní součinnosti pachatele, například exekucí vedenou na jeho příjem, neboť nejde o splnění povinnosti pachatelem, a to bez ohledu na skutečnost, že k úhradě došlo z vlastních prostředků pachatele a včas, tj. dříve, než soud prvního stupně počal vyhlašovat rozsudek.⁶² Avšak o účinnou lítost půjde nejen v případě, že pachatel dlužné výživné uhradí sám, ale i v případě, že pachatel jiným způsobem zařídí, aby za něho dlužné výživné uhradila jiná osoba (srov. R 44/1972). Podmínky pro použití § 197

⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.10.2006, sp. zn. 3 Tdo 1074/2006

⁶² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13.8.2008, sp. zn. 3 Tdo 760/2008

TrZ však nejsou splněny, zaplatil-li obviněný celé dlužné výživné k rukám matky oprávněného dítěte, ač správně měl příslušnou část zaplatit státu, který poskytl příspěvek na výživu dítěte.

Kromě dodatečného splnění vyživovací povinnosti zákon vyžaduje ještě kumulativní splnění dalších dvou podmínek. Jednou z nich je skutečnost, že trestný čin neměl trvale nepříznivých následků. Trvale nepříznivými následky ve smyslu § 197 TrZ je třeba rozumět takové následky, které nelze napravit nebo odstranit ani dodatečným zaplacením dlužného výživného, přičemž zpravidla půjde o poškození tělesného nebo duševního zdraví osoby oprávněné, případně o následky spočívající v tom, že oprávněná osoba nemohla uspokojit některé základní potřeby kulturní či společenské - např. potřebu vzdělání nebo získání lepší pracovní kvalifikace, k čemuž došlo v důsledku nesplnění vyživovací povinnosti (srov. Rt 7 Tz 16/1989). Druhou nezbytnou podmínkou je to, že pachatel svou povinnost musí dodatečně splnit dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek. Tato podmínka bude splněna i tehdy, došlo-li ke splnění vyživovací povinnosti až po vyhlášení odsuzujícího rozsudku soudu prvního stupně, který byl zrušen odvolacím soudem, ale dříve než soud prvního stupně počne vyhlášovat nový rozsudek (srov. R 54/1971).

Skutečnost, jak si obviněný vykládal podmínky účinné lítosti podle § 197 TrZ, nesouvisí se subjektivní stránkou trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 TrZ.⁶³

---

⁶³ Srov. Usnesení NS sp. zn. 7 Tdo 207/2007 ze dne 7. 3. 2007

4. Srovnání se slovenskou právní úpravou

Slovenské trestní právo hmotné i procesní bylo rekonodifikováno již v roce 2005, kdy byly přijaty zákony č. 300/2005 Z.z. Trestní zákon a č. 301/2005 Z.z. Trestní řád, které nabyly účinnosti dne 1.1. 2006.

Trestný čin zanedbání povinné výživy ve smyslu ustanovené § 207 Trestního zákona je ve slovenském Trestním zákoně zařazen mezi trestné činy proti rodině a mládeži, kde jsou samostatně upravené v hlavě III. zvláštní části Trestního zákona. Potřeba trestního postihu nedostatečné péče rodičů o náležitou výchovu a výživu dětí vyplývá rovněž ze slovenské ústavy. Podle článku 41 slovenské ústavy je manželství, rodičovství a rodina pod ochranou zákona. Zaručuje se zvláštní ochrana dětí a mladistvých. Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. O významu ochrany rodiny a mládeže svědčí zařazení těchto trestných činů již do hlavy III. Trestního zákona, když v předcházející právní úpravě byly zařazeny až do hlavy VI.⁶⁴

Trestný čin zanedbání povinné výživy je upraven v ustanovení § 207 Trestního zákona. Tohoto trestného činu se podle § 207 odst. 1 Trestního zákona dopustí ten, kdo nejméně tři měsíce v období dvou let neplní, a to i z nedbalosti, zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného. Podle § 207 odst. 2 trestního zákona se jej dopustí též ten, kdo se nejméně tři měsíce v období dvou let úmyslně vyhýbá plnění svojí zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného. Kvalifikovaná skutková podstata uvedená v § 207 odst. 3 Trestního zákona pak přísněji postihuje toho, kdo jednáním uvedeným v odst. 1 či 2 vydá oprávněnou osobu v nebezpečí nouze nebo tento čin spáchá závažnějším způsobem anebo byl v předcházejících dvou letech za takový trestný čin odsouzen nebo z výkonu trestu odnětí svobody uložený za takový čin propuštěn.

---

⁶⁴ Srov. Ivor, J. a kol. Trestné právo hmotné. Osobitá časť., Prvé vydanie., IURA EDITION, Bratislava 2006, str. 118

Výživným se rozumí uspokojení všech životních potřeb toho, komu má být poskytnuto.⁶⁵ Mezi alimentální nároky patří vyživovací povinnost rodičů k dětem, dětí k rodičům, mezi osvojencem a osvojitelem, mezi ostatními příbuznými, mezi manžely, příspěvek na výživu rozvedeného manžela a příspěvek na úhradu některých nákladů neprovdané matce.⁶⁶ Stejně jako v České republice poskytuje ustanovení § 207 Trestního zákona ochranu pouze těm vyživovacím povinnostem, které vyplývají ze zákona o rodině. Nevyžaduje se, aby vyživovací povinnost a její rozsah byly stanoveny rozhodnutím soudu.

Za vyhýbání se plnění vyživovací povinnosti považuje slovenská teorie i praxe jednání, kdy pachatel svoji vyživovací povinnost nejen neplní, ale usiluje o to, aby se této povinnosti zbavil, resp. aby zmařil nebo alespoň podstatně oddálil možnost vymáhání nároku na výživu (bez vážného důvodu mění zaměstnání, záměrně se nechá zaměstnat v zaměstnání, kde dosahuje jen minimálního příjmu, pracuje jen sezónně apod). Judikatura týkající se obsahu a rozsahu výživného je velmi podobná té naší.

Pokud jde o otázku vázanosti orgánů činných v trestním řízení rozhodnutím občanskoprávního soudu, nejsou názory ve slovenské odborné literatuře jednotné. Čentěš ve svém komentáři uvádí, že orgány činné v trestním řízení nejsou při posuzování trestní odpovědnosti vázány výškou výživného, kterou určil občanskoprávní soud. Pro účely trestního řízení může být výše výživného určena samostatně, s ohledem na míru zavinění pachatele (např. úmyslné vzdání se výhodnějšího zaměstnání nebo příjmu).⁶⁷ Naproti tomu Ivor ve své učebnici uvádí, že orgány činné v trestním řízení samostatně posuzují rozsah vyživovací povinnosti v případech, kdy tato povinnost není určená pravomocným rozhodnutím soudu a vychází se jen ze všeobecné povinnosti stanovené v zákoně o rodině. Jestliže však existuje pravomocné soudní rozhodnutí vydané v občanskoprávním řízení, jsou i orgány činné v trestním řízení tímto rozhodnutím vázány. Jiný rozsah vyživovací povin-

---

⁶⁵ Čentěš, J. a kol. Trestný zákon s komentářem, Eurokódex Poradca podnikateľ'a, spol. s r. o., Žilina 2006, str. 283

⁶⁶ Ivor, J. a kol. Trestné právo hmotné. Osobitá časť., Prvé vydanie., IURA EDITION, Bratislava 2006, str. 124

⁶⁷ Čentěš, J. a kol. Trestný zákon s komentářem, Eurokódex Poradca podnikateľ'a, spol. s r. o., Žilina 2006, str. 283

nosti mohou tyto orgány alespoň hypoteticky určovat za situace, kdy obviněný z různých důvodů objektivně není schopen přispívat na výživu oprávněné osoby v rozsahu stanoveném soudem. V takových případech je podle okolností případu v kompetenci orgánů činných v trestním řízení stanovit alespoň minimální sumu, kterou obviněný mohl objektivně platit, avšak tuto povinnost neplnil. V maximalizovaném rozsahu jsou orgány činné v trestním řízení vázané pravomocným soudním rozhodnutím o výživném, i kdyby se majetkové či příjmové poměry obviněného změnilo v jeho prospěch.⁶⁸

Stejně jako v České republice se i na Slovensku jedná o trestný čin se zúženým okruhem pachatelů a jeho pachatelem může být proto pouze osoba, která má zákonnou povinnost vyživovat či zaopatřovat jiného. Hmotným předmětem útoku je pak osoba, vůči níž má pachatel vyživovací povinnost. Shodně jako v ČR je chápání tohoto trestného činu jako distančního deliktu a stejně tak dlužné výživné slovenská právní úprava nepovažuje za škodu způsobenou trestným činem.

Na rozdíl od české právní úpravy, kde se vyžaduje určitá soustavnost v neplnění či vyhýbání se plnění vyživovací povinnosti po dobu delší než čtyři měsíce, je na Slovensku předpokladem trestnosti činu neplnění vyživovací povinnosti nebo vyhýbání se jejímu plnění po dobu nejméně třech měsíců, bez ohledu na to, zda následovaly přímo po sobě nebo s přerušováním, vyžaduje se však, aby se tak stalo v období dvou kalendářních let do oznámení obvinění.⁶⁹ Rozdílné od naší právní úpravy je i chápání charakteru tohoto trestného činu. Slovenská právní úprava tento trestný čin považuje za pokračující trestný čin a zároveň trvajícím trestným činem s prvky hromadného trestného činu, což má vliv na posuzování jednoty skutku. Všeobecně na Slovensku, stejně jako v ČR, platí, že pokračuje-li obviněný v jednání, pro něž je stíhán i po oznámení vznesení obvinění, posuzuje se takové jednání od tohoto procesního úkonu jako nový skutek. Výjimku však představuje právě trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 207 Trestního

⁶⁸ Ivor, J. a kol. Trestné právo hmotné. Osobitá časť., Prvé vydanie., IURA EDITION, Bratislava 2006, str. 126

⁶⁹ Srov. Žilinka, M. trestný čin zanedbania povinnej výživy a podmiennečné zastavenie trestného stíhania. Trestněprávní revue, 2009, č. 8, str. 235

zákonu, kdy se moment, kdy dochází k přetržení totožnosti skutku ve smyslu § 122 odst. 13 věta druhá Trestního zákona, posouvá až do doby, kdy je vyhlášen rozsudek soudu prvního stupně nebo do doby, kdy se soud druhého stupně odebere na závěrečnou poradou.⁷⁰

Kvalifikovaná skutková podstata tohoto trestného činu je v § 207 odst. 3 písm. a) i c) Trestního zákona konstruována podobně jako naše kvalifikovaná skutková podstata § 196 odst. 3 TrZ, byť pod písmenem c) v podobně speciální recidivy je slovenská právní úprava mírnější v posuzování její délky, když ke speciální recidivě musí dojít v období dvou předcházejících let na rozdíl od tří let v naší právní úpravě. Nebezpečí nouze v odst. 3 je chápáno podobně jako u nás, když se tím myslí stav, kdy si oprávněná osoba nemůže opatřit základní prostředky k životu bez pomoci jiné osoby nebo státního orgánu. Slovenská právní úprava však obsahuje navíc další kvalifikační znak, kterým je skutečnost, že tento trestný čin byl spáchán závažnějším způsobem. Tak tomu bude např. v případě, že v důsledku neplnění živovací povinnosti je dítě podvyživené nebo začalo trpět chorobou, která nemusí být nutně spojená s ohrožením života. Za závažnější způsob jednání lze i u tohoto trestného činu považovat některé jeho formy uvedené v § 138 Trestního zákona.

Podobně jako v České republice upravuje slovenský Trestní zákon podmínky zániku trestnosti tohoto trestného činu účinnou lítostí. Podmínky zvláštní účinné lítosti pro tento trestný čin a další taxativně vyjmenované trestné činy jsou upraveny v hlavě třetí Trestního zákona v ustanovení § 86 Trestního zákona. Dle § 86 písm a) trestního zákona trestnost trestného činu zanedbání povinné výživy zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivé následky a pachatel svoji povinnost splnil dříve, než se soud odebral k závěrečné poradě. Pojem trvale nepříznivé následky je slovenskou teorií i praxí vykládán obdobně jako u nás. Další alternativou zániku trestnosti dle § 86 písm. b) Trestního zákona je situace, kdy úřad práce, sociálních věcí a rodiny poskytl oprávněnému náhradní výživné podle zvláštního právního předpisu v plné výši dle rozhodnutí občanskoprávního soudu o výživném a

⁷⁰ Srov. Žilinka, M. trestný čin zanedbania povinnej výživy a podmiennečné zastavenie trestného stíhania. Trestněprávní revue, 2009, č. 8, str. 235

trestný čin neměl trvale nepříznivé následky a pachatel těmto institucím uhradil náhradu za poskytnuté náhradní výživné dříve, než se soud odebral k závěrečné poradě. Zvláštním právním předpisem je zákon o náhradním výživném č. 452/2004 Z.z. Náhradní výživné je definováno jako suma poskytnutá státem na zabezpečení výživy oprávněné osoby v případě, že vyživovací povinnost neplní povinná osoba. Maximální výše náhradního výživného činí 1,2 násobek životního minima pro nezaopatřené dítě určené dle zákona o životním minimu. Náhradní výživné se poskytuje měsíčně pozadu, avšak zákon umožňuje poskytnout žadateli na základě jeho žádosti náhradní výživné i za období tři měsíce před podáním žádosti. Institut náhradního výživného se do české právní úpravy zatím nepodařilo prosadit, ačkoliv by byl nepochybně přínosem.

5. Úvahy de lege ferenda

Ačkoliv důvodová zpráva k novému trestnímu zákoníku uvádí, že zanedbání povinné výživy, včetně ustanovení o účinné lítosti (§ 196 a § 197 TrZ) upravuje nový trestní zákoník v zásadě shodně s platným zněním, neboť judikatura v této oblasti je velmi stabilizovaná a v praxi tato ustanovení nečiní žádných podstatných potíží, narazila jsem jak v rámci své praxe v advokátní kanceláři, tak i při studiu pramenů a zpracování této práce na určité problémy současné právní úpravy, které by si zasloužily důkladnější rozbor a podrobnější právní úpravu.

Teorie, odborná literatura i konstantní soudní judikatura se shoduje na tom, že při rozhodování o vině soud v trestním řízení posuzuje samostatně rozsah vyživovací povinnosti pachatele jako otázku předběžnou podle § 9 odst. 1 tr. ř. a může tedy vycházet z jiného rozsahu vyživovací povinnosti pachatele, než jaký byl určen pravomocným a dosud nezměněným občanskoprávním rozhodnutím. Pokud ve věci existuje pravomocný rozsudek civilního soudu, kterým byla pachateli určena výše výživného, může k němu orgán činný v trestním řízení při svém rozhodování o trestní odpovědnosti pachatele za citovaný trestný čin přihlídnout a hodnotit ho jako jiný důkaz

podle § 2 odst. 6 TŘ. Přitom může vycházet i z jiného rozsahu vyživovací povinnosti, aniž by byl vázán pravomocným rozhodnutím soudu nebo jiného státního orgánu o této otázce, neboť se jedná o posouzení viny pachatele.

Problém je však v tom, že rozsah výživného není konkrétně v zákoně o rodině ani v trestním zákoníku stanoven, je upraven pouze na základě dvou obecných pravidel, které musí splňovat všechny druhy vyživovacích povinností. Jsou jimi na jedné straně schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného a na druhé straně odůvodněné potřeby oprávněného. Mluvíme-li o schopnostech, máme na mysli především subjektivní možnosti povinného, např. vzdělání. Pokud však mluvíme o možnostech, máme na mysli objektivní okolnosti ovlivňující povinného (věk, zdravotní stav). Při rozhodování o výživném je vždy nutné přihlídnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům povinného, ale i k celkové hodnotě jeho movitého a nemovitého majetku a způsobu života, resp. k jeho životní úrovni. Tato obecná kritéria sice umožňují zohlednit všechny individuální skutečnosti a zvláštnosti každého konkrétního případu, avšak jsou natolik obecná, že v praxi přináší různost názorů na stanovení výše výživného, což má za následek nejednotná soudní rozhodnutí ve srovnatelných případech. Rozhodovací praxe řady občansko-právních soudů, ale i různých orgánů činných v trestním řízení, se v otázkách stanovení výše výživného výrazně liší, ačkoliv skutkově jsou případy téměř shodné. Vzhledem k tomu, že rozsah plnění resp. neplnění vyživovací povinnosti je východiskem pro posouzení objektivní i subjektivní stránky trestného činu zanedbání povinné výživy, může mít výše uvedená nejednotnost rozhodování o výši výživného za následek různá rozhodnutí o vině či nevině pachatele ve skutkově totožných věcech, což může ohrozit právní jistotu a důvěru občanů v právní stát. Problém může nastat zejména v případech, kdy by orgány činné v trestním řízení dospěly na základě svého dokazování a posouzení předběžné otázky k závěru, že obviněný měl platit vyšší výživné, než jaké mu bylo stanoveno rozhodnutím občansko-právního soudu. Osobně si myslím, že by k takovým situacím docházet vůbec nemělo, neboť se přikláním ke stanovisku Ivora, uvedeného v předchozí kapitole, že v maximalizovaném rozsahu jsou orgány činné v trestním řízení vázány pravomocným soudním rozhodnutím o výživném, i kdyby se majet-

kové či příjmové poměry obviněného změnil v jeho prospěch. Česká právní teorie i praxe však tyto situace nevylučuje. Od stanoviska Ivora by se dalo odchýlit např. v případě, že by bylo orgány činnými v trestním řízení prokázáno, že obviněný dosáhl nižšího výměru výživného v občanskoprávním řízení úmyslným zkreslováním či zatajováním svých majetkových poměrů.

Výše uvedený problém by se však v obecné rovině dal řešit tak, že by byly zavedeny pomocné soudcovské tabulky, pomocí nichž by se výživné stanovilo jako určitá procentuální část z příjmů povinného, při zachování možnosti soudu zohlednit pomocí dosavadních kritérií individuální okolnosti každého případu. Navrhované tabulky již úspěšně využívá řada evropských států jako např. Rakousko a Německo a některé státy USA. Potenciální pachatel by si pak musel být nepochybně vědom toho, že přinejmenším tu část svého příjmu, která by odpovídala tabulkovým hodnotám, je povinen platit oprávněné osobě. Jeho případná trestní odpovědnost by se pak odvíjela právě od takto stanovené spodní hranice výše výživného. Tím by zároveň došlo ke sjednocení soudní praxe alespoň při stanovení spodní hranice výživného ve skutkově stejných případech.

6. Závěr

Jako cíl své diplomové práce jsem si stanovila podat komplexní a srozumitelný rozbor trestněprávní problematiky zanedbání povinné výživy v návaznosti na výklad souvisejících právních předpisů. S využitím analytické a kompilativní metody jsem se v úvodní části práce zaměřila na výklad všech relevantních institutů rodinného práva, které mohou mít vliv na případnou trestněprávní odpovědnost pachatele. Je třeba si uvědomit, že zákonná vyživovací povinnost se netýká pouze rodičů a dětí, ale dopadá na podstatně širší okruh osob, než si laická veřejnost představuje. První část práce proto obsahuje podrobný rozbor jednotlivých druhů zákonné vyživovací povinnosti, vymezení osob povinných a oprávněných, vymezení okamžiku vzniku, trvání, obsahu a okamžiku zániku jednotlivých vyživovacích

povinností. Těžiště mé práce pak spočívá v detailním rozboru všech zákonných znaků obou základních skutkových podstat i skutkové podstaty kvalifikované, včetně ustanovení o účinné lítosti. Na základě bohaté judikatury obecných soudů a soudu ústavního jsem se snažila nalézt řešení komplikovaných případů, které vznikaly při aplikaci ustanovené § 196 a 197 TrZ. Pro laickou i odbornou veřejnost jsou pak podstatné zejména tyto závěry: Až na výjimky vyplývá vyživovací povinnost přímo ze zákona a k trestní odpovědnosti tak není nutné, aby o povinnosti platit výživné a jeho výši bylo nejprve rozhodnuto v občanskoprávním řízení. Plnění vyživovací povinnosti nemusí výlučně spočívat v placení peněžních dávek, ale výživným se rozumí i výživné poskytované v naturální formě. Vyživovací povinnost rodičů k dětem nekončí automaticky tím, že dítě dosáhne zletilosti, ale trvá do doby, než je dítě schopné se samo živit. Povinný se nezbaví trestní odpovědnosti za tento trestný čin pouze poukazem na své tíživé osobní poměry, nebo na to, že je bez zaměstnání či ve výkonu trestu odnětí svobody, nebo že na jeho majetek byl vyhlášen konkurz. Vyživovací povinnost pachateli nezaniká ani tehdy, když byl zbaven rodičovské zodpovědnosti nebo pokud je např. dítě umístěno v ústavu nebo v pěstounské péči. Komparací se slovenskou právní úpravou jsem nezjistila žádné markantní rozdíly v obou právních úpravách, avšak jedno doporučení inspirované slovenskou právní úpravou bych si dovolila zmínit. Jedná se o institut náhradního výživného poskytovaného státem v situaci, kdy povinný svoji zákonnou povinnost neplní. Moje poslední doporučení vychází ze zjištění, že rozhodovací praxe řady občanskoprávních soudů, ale i různých orgánů činných v trestním řízení, se v otázkách stanovení výše výživného výrazně liší, ačkoliv skutkově jsou případy téměř shodné. Navrhuji, aby byly zavedeny pomocné soudcovské tabulky, pomocí nichž by se výživné stanovilo jako určitá procentuální část z příjmů povinného, při zachování možnosti soudu zohlednit pomocí dosavadních kritérií individuální okolnosti každého případu. Mám tedy za to, že zpracováním předmětného tématu jsem nejen získala celkový přehled o dané problematice, ale že se mi rovněž podařilo naplnit shora uvedený cíl mé práce.

Seznam použité literatury

Odborná literatura:

1. Kuchta, J. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-047-8
2. Novotný.F a kolektiv.: Trestní kodexy: trestní zákon, trestní řád a související předpisy. Eurounion, s. r. o., Praha 2000
3. Knappová, M.-Švestka J.: Občanské právo hmotné. Svazek III. Díl čtvrtý: Rodinné právo. Aspi, Praha 2002
4. Nová, H. – Těžká, O.: Vyživovací povinnost. Linde, Praha 1995
5. Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník II. §140 – 421 komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9
6. Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 1999, ISBN 80-7179-182-2
7. Holub, M- Nová , H- Hyklová, J.: Zákon o rodině: Komentář a předpisy související, Linde, 2005
8. Miříčka, A: Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní. 1. vydání. Praha: Nákladem spolku československých právníků „Všehrd“, 1934
9. Solnař, V.: Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1. vydání. Praha: Nákladem knihovny sborníků vět právních a státních, 1948
10. Hrušáková, M.- Králíčková, Z. .: České rodinné právo. Doplněk, Brno 2001
11. Komise pro reformu československého trestního zákona: Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. 1. vydání. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1926
12. Lidická, K.:Výživné pro nezletilé děti. Linde, Praha 2000
13. Matys, K.: Trestní zákon komentář. Část obecná. 2. vydání. Praha: Panorama, 1980
14. Synovský, J.: Současný stav problematiky CAN v ČR. Sborník I. Národní konference k problematice týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte.

15. Krutský, I., Marešová, A., Novotná, J.: Alimentační povinnost k dítěti v současných měnících se životních podmínkách. Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1991
16. Milota, A.: Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice. Právo hmotné. 1. vydání. Kroměříž: J. Gusek, nakladatelství v Kroměříži, 1926
17. Kallab, J.: Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní. 1. vydání. Praha: Melantrich a.s. v Praze, 1935
18. Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 5. vydání, Praha: ASPI, 2007, ISBN 978-80-7357-259-4
19. Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1998, ISBN 80-7179-198-9
20. Kucha, J., Válková, H. a kol: Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005, ISBN 80-7179-813-4
21. Kaiser, G.: Kriminologie. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1994, ISBN 80-7179-002-8
22. Holub, M. : Zákon o rodině: Text zákona, poznámky judikatura. Linde, Praha 1995
23. Králíčková, Z.: Rodinné právo v otázkách a odpovědích. Computer Press, Praha 2005
24. Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, ISBN 80-86432-08-4
25. Říha, M.: K trestnému činu zanedbání povinné výživy. Trestní právo č. 06/2008
26. Zoubková, I.: Kriminalita páchaná na mládeži. Kriminalistika – čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi. Archiv – červen 2008
27. Hrušáková, M.: Manželství a paragrafy, Computer Press, Brno
28. Žilinka, M. trestný čin zanedbania povinnej výživy a podmiennečné zastavenie trestného stíhania. Trestněprávní revue, 2009, č. 8,
29. Ivor, J. a kol. Trestné právo hmotné. Osobitá časť., Prvé vydanie., IURA EDITION, Bratislava 2006,
30. Čentěš, J. a kol. Trestný zákon s komentářom, Eurokódex Poradca podnikateľ'a, spol. s r. o., Žilina 2006
31. Říha, M. K trestnému činu zanedbání povinné výživy. Trestní právo, 2008

Právní předpisy

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Abstract

This study's objective was to analyse the complex topic of the criminal offence consisting of not providing of alimony or child support. Topic of this kind required the application of analytical and comparative method. It was necessary to define the relevant terms of family law which could have an implication on the criminal liability of an offender. The Czech term “zanedbaní povinné výživy” has two meanings in English – 1. Alimony denoting a legal obligation to provide financial support to one's spouse from the other spouse after marital separation or from the ex-spouse upon divorce and is based on the premise that both spouses in theory have a legal obligation to support each other during their marriage or upon separation or divorce and 2. Child support where, after divorce, one parent is required to contribute to the support of their children by paying money to the child's other parent. That is the reason why both terms needed to be used. The first part of the thesis focused on a detailed analysis of individual types of alimony and child support, especially definition of the subjects, timing, duration, scope and its expiration. The main part was about the description of legal aspect of both criminal offences, including effective repentance. This study's conclusions indicate that there is no need for legislative changes. However, introduction of a state subsidy in case that the offender stop to pay should be considered.